

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Psychologická próza Josefa Kopty

The psychological prose of Josef Kopta

Bakalářská diplomová práce

Eva STRUČOVSKÁ

Česká filologie

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Eva Stručovská

*Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucímu práce Doc. Mgr. Erikovi
Gilkovi, Ph.D. za jeho cenné rady, postřehy, názory a připomínky při psaní
bakalářské práce.*

Obsah

ÚVOD	5
1 Psychologická próza	6
2 Literární postava	6
3 <i>Hlídač č. 47</i>	8
3.1 Postavy	10
3.1.1 František Douša.....	10
3.1.2 Anna Doušová.....	12
3.1.3 Hrobník Zuzka a jeho syn Ferda	15
3.1.4 Další postavy	16
4 <i>Marta, Marie, Helena</i>	19
4.1 Postavy	19
4.1.1 Leiser Bär	19
4.1.2 Marta	22
4.1.3 Helena	23
4.1.4 Marie	24
4.1.5 Další postavy.....	26
5 <i>Adolf čeká na smrt</i>	30
5.1 Postavy	31
5.1.1 Adolf	31
5.1.2 Anežka.....	34
5.1.3 Další postavy.....	38
ZÁVĚR	45
SUMMARY	46
ANOTACE.....	47
SEZNAM LITERATURY	48

ÚVOD

Ve své bakalářské práci zaměřím svoji pozornost na psychologickou prózu Josefa Kopty, konkrétně na tituly *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* a *Adolf čeká na smrt*. Josef Kopta je známý především díky legionářské literatuře, zejména trilogií Třetí rota. V této práci chci představit jeho psychologickou tvorbu, jež nemusí být čtenářům tolik známá.

Cílem mé práce je pokusit se analyzovat ústřední postavy v daných textech a vymežit jejich charakteristiku na základě jejich prezentace v textu.

V první části se věnuji ve stručnosti vývoji psychologické próze, zejména v českém literárním prostředí. Česká psychologická próza je úzce spjatá se sociálním románem, zabývá se vztahem člověka k sobě samému, ale také vztahem člověka ke společnosti a jeho postavením v ní.

V následující kapitole vymezuji termín literární postava. Literární postava jako základní naratologická kategorie se pro mnohé teoretiky velmi problematicky vymezuje. Ve své práci cituji definici postavy tak, jak na ni nahlíží Daniela Hodrová, a její typologii postav se následně snažím přenést na protagonisty ve výše zmíněných titulech. Daniela Hodrová rozlišuje dva základní typy literárních postav, a to postavu-hypotézu a postavu-definici. Další rozdělení postav představuje anglický literární teoretik Edward Morgan Forster, jenž vyděluje postavy „ploché“ a postavy „plastické.“

Druhá část představuje již samotnou analýzu postav. V ní využívám a aplikuji získané teoretické poznatky. Věnuji se typu postav, jejich jednání, jak jsou čtenáři zprostředkovány, a také vztahům mezi nimi. Všímám si rovněž přímé a nepřímé charakterizace a vyděluji dynamické a statické postavy.

V krátkosti zmiňuji další literární činnost Josefa Kopty, především v meziválečném období.

1 Psychologická próza

Psychologická próza se výrazně rozvíjela ve 30. letech 20. století, ale psychologický román jako žánr se ustálil už v 19. století. V českém prostředí se pak plně rozvinul až v devadesátých letech 19. století. Centrem jeho zájmu bylo od počátku vyjádřit složitý svět lidského nitra, zmítaného často protikladnými pocity a vášněmi, ukázat lidské jednání jako výsledek střetávání lásky a ctižádosti, lásky a povinnosti, citu a společenské morálky atd.¹

Moderní česká próza se od devadesátých let pohybuje – velmi obecně řečeno – mezi dvěma klíčovými tématy: prvním z nich je téma vztahu člověka a společnosti, jeho hledání místa v ní; druhým je vztah člověka k sobě samému, téma hledání vlastní identity. První téma s sebou nese tíhnutí ke společenskému románu, druhé k románu psychologickému. Pro český kontext je charakteristické, že v konkrétních realizacích se toto dvojí nasměrování objevuje zároveň, že jde o rub a líc téhož úsilí, v němž jeden aspekt podmiňuje druhý. Jinak řečeno, český psychologický román se nikdy zcela nevyvázal z rámce sociálního románu.²

Po roce 1948 dochází k utlumení psychologického románu, který na čas mizí z českého literárního života. Navrací se až v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, ale už víceméně v jiných souvislostech.

Mezi hlavní představitele české meziválečné psychologické prózy patří mimo jiné Ivan Olbracht, Egon Hostovský či Jaroslav Havlíček. Ve své bakalářské práci zaměřím svoji pozornost ke spisovateli Josefu Koptovi a jeho psychologické próze. Konkrétně se budu věnovat třem prózám a především analýze jejich postav. Jsou to jmenovitě tituly *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* a *Adolf čeká na smrt*.

2 Literární postava

Mnoho literárních teoretiků se pokoušelo a stále pokouší o definici postavy v příběhu, její typologizaci a charakteristiku. Daniela Hodrová ve své knize *Na okraji chaosu. Poetika literárního díla 20. století* charakterizuje literární postavu takto: „Postava představuje takový prvek literárního díla epického a dramatického,

---

¹ MOLDANOVÁ, Dobrava.: *Psychologická román*. In: Poetika české meziválečné literatury. Československý spisovatel Praha, 1987, s. 212.

² MOLDANOVÁ, Dobrava.: *Psychologická román*. In: Poetika české meziválečné literatury. Československý spisovatel Praha, 1987, s. 214.

který prostupuje všechny jeho roviny či složky a zřetelněji než jiné jeho prvky ukazuje jejich propojenost.“³

Postavy jsou součástí fikčního světa a specifickým znakem literární komunikace. V příběhu se mohou postavy realizovat různými způsoby, a to vypravěčem, který promlouvá o postavě, charakterizuje ji, popisuje její jednání, myšlení, zevnějšek, dále dialogy a výroky jiných postav o této postavě, monology (vnějšími i vnitřními) a scénickými poznámkami (zejména v dramatu).

Přirozeně existují různé teorie a klasifikace fikčních postav. Angličan E. M. Forster rozděluje narativní postavy na „ploché“ a „plastické“, s tím, že první pojem – plochá postava – má jediný rys nebo velice málo rysů a její chování je vysoce předvídatelné. Plastická postava naopak disponuje velkým množstvím rysů a její jednání tudíž nelze předvídat, mění se a překvapuje. O jiném rozlišení typů postav mluví Daniela Hodrová. *Postavu-definici* charakterizuje jako beze zbytku vysvětlitelnou, explicitní, plně v textu determinovanou, *postavu-hypotézu* pak jako vysvětlitelnou jen částečně, nezcela explicitní, neúplně determinovanou.⁴

Můžeme se setkat také s pojmy *statická* a *dynamická* postava. Statická postava se ve vyprávění nevyvíjí (objevuje se především v populární či dětské literatuře), dynamická postava prochází určitým vývojem (ten lze pozorovat například v psychologických románech).

Aby čtenář pochopil jednání postav v příběhu, je pro něj důležitá také jejich charakterizace. Ta může být buď *přímá*, nebo *nepřímá*. Přímá charakterizace spočívá v aktivitě vypravěče, který uvede postavu na scénu, její charakter a vlastnosti, popřípadě popis: „Po této cestě jel v deštivém dubnu František Douša, o němž v Praze usoudili, že má všechny vlastnosti spolehlivého hlídače.“⁵ Hodnotitelem však může být kromě vypravěče i jiná postava v příběhu. Nepřímá charakterizace sleduje jednání, promluvu, vnější zjev, sociální zařazení a prostředí, v němž se postava pohybuje.

Tomáš Kubíček si ve své kapitole o postavě z knihy *Naratologie – strukturální analýza vyprávění* (Dauphin 2013) pokládá k jednání postav několik otázek. „Jedná postava racionálně, nebo iracionálně? Jedná ve svůj prospěch, nebo v prospěch

---

³ HODROVÁ, Daniela a kol.: *Na okraji chaosu*. Torst, 2001, s. 519.

⁴ HODROVÁ, Daniela a kol.: *Na okraji chaosu*. Torst, 2001, s. 547.

⁵ KOPTA, Josef.: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 11.

někoho jiného? Je v jednání aktivní, nebo pasivní? Je zdrojem jednání, nebo je jeho objektem? Ovládá postava své chování/jednání? Odehrává se jednání jen v myslí postavy, nebo způsobuje proměnu ve fikčním světě – a je tedy skutečnou událostí fikčního světa?⁶

Pro pochopení postavy v příběhu, zejména pak v psychologické próze, jsou tyto otázky nezbytné.

S jednáním je úzce spojena promluva, která se vyznačuje přímou řečí, vnitřním monologem či polopřímou řečí. Některé lexikální zvláštnosti a opakování vět či slov se mohou dokonce stát i identifikačním prostředkem konkrétní postavy.

Vnější zjev a jméno utváří také celkovou charakteristiku postavy. Ve jménu se může skrývat určitý symbol – životní úděl nebo i činnost (například „švejkovat“). Sociální zařazení a prostředí může určovat také povahu protagonistů v příběhu. Má vliv na jednání i promluvu a dotváří celkový dojem fikčního světa.

3 Hlídač č. 47

Koptův román *Hlídač č. 47* poprvé vyšel roku 1926 a řadí se mezi autorovu psychologickou prózu. Hlavním hrdinou je válečný veterán František Douša, jenž se se svou ženou přestěhuje do malého domku u železniční tratě, aby zde vykonával práci hlídače. V postavě Františka Douši vylíčil Josef Kopta osud vojáka vracejícího se po válce do „obyčejného“ civilního života.

Sám autor měl hojné válečné zkušenosti. Během první světové války vstoupil do československých legií v Rusku, bojoval na východní frontě a po válce se věnoval literární činnosti. Jeho tvorba je spjata s legionářskou literaturou, zejména pak s trilogií *Třetí rota* (1924), *Třetí rota na magistrále* (1927) a *Třetí rota doma* (1934–35).

Próza *Hlídač č. 47* má za protagonistu obyčejného, jednoduchého, mimořádně pudového člověka vyděděného ze společnosti. Nejedná se zde o válečný boj, ale o boj o holou lidskou existenci, vnitřní svědomí a lidskou hodnotu. To představuje určitý rozdíl oproti předešlé, především legionářské, tvorbě Josefa Kopty.

---

⁶ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL Jiří, BÍLEK, A, P.: *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Dauphin, 2001, s. 68.

Důkazem je poznámka Vladislava Vančury z knihy *Řád nové tvorby*: „Ve Třetí rotě, jedné z nevýznačnějších knih současné výpravné prózy, která naráz a v nebyvalé míře upoutala širokou čtenářskou obec, je pozornost autorova zaměřena především na obsah díla. Nad slovesným záměrem spisovatelovým převládá zde snaha vyjádřit co nejzvěrubněji životní skutečnosti. Cíle bylo mistrovsky dosaženo, avšak auctor Třetí roty se nespokojil tímto úspěchem. Můžeme sledovat, jak jeho snah od knihy ke knize zabírá širší a širší oblasti slovesné tvorby. Hlídač č. 47, Marta, Marie, Helena, Jediné východisko a Červená hvězda zaznamenávají cestu spisovatelovu charakterizovanou tvárným výbojem. Odtud v Koptově řeči nabývá básnická funkce převahy nad ostatními jejími stránkami. V prvních knihách Koptových tkvěla krása v životních skutečnostech a v řadě umělecké se projevovala jen epicky, avšak od *Hlídače* se prvky slovesné i prvky fabulační mění ve stavební jednotky, z nichž básníkova záměrnost buduje nové umělecké hodnoty. Za tohoto období se Josef Kopta zcela odklonil od pozorovatelské logiky epické a jeho básnivost se vzdula mohutnou fabulací.“⁷

Za zmínku stojí rovněž názor Františka Götze, jenž píše o Koptově vidění člověka takto: „Kopta cítí člověka v jeho tělovosti a strukturálnosti, celosti a přímo svalové reálnosti. Je to u něho živý organismus, živá spleť buněk, nadaná určitou vitální kapacitou. S tímto člověkem se nedají dělat dobrodružné hokuspokusy. Je to živý člověk, jenž je tak determinován, že jeho osud je přímo proniknutím jeho tělového, nervového, duševního ustrojení. A přitom je to román, jenž důvěrně souvisí s moderní prózou světovou.“⁸

V začátcích příběhu o *Hlídači č. 47* sledujeme vcelku poklidné soužití hlavní postavy Františka Douši s jeho ženou Annou v novém prostředí traťového domku. Do jejich života ovšem vstoupí řezník Ferda Zuzka, kterému se Doušova žena zalíbí. Je ovšem odmítnut a totéž se opakuje s jinou ženou. V zuřivosti se vkrade k Doušům, ale hlídač jeho postavu zahlédne a na výstrahu vystřelí do vzduchu. Ferda Zuzka utíká pryč a o pár kroků dál se poté sám zastřelí. Při vyšetřování se nenajde řezníková pistole a stín podezření padne na Doušu. Lidé z vesnice věří, že zabil Ferdu, protože mu chodil za ženou. Vlivem válečných následků Douša ohluchne, ale když má jít k lékařské komisi, která rozhoduje o tom, zdali má jít do penze, znovu nabude sluchu. Dál však předstírá, že trpí hluchotou. Douša posléze umírá ve své

⁷ VANČURA, Vladislav: *Řád nové tvorby*. Svoboda, 1972, s. 364.

⁸ GÖTZ, František: *Literatura mezi dvěma válkami*. Československý spisovatel, Praha, 1984, s. 34.

hospodě, kam se s rodinou přestěhoval, když přestal vykonávat svoji službu traťového hlídače.

3.1 Postavy

3.1.1 František Douša

„František Douša je člověk, o jehož skutečném charakteru se lidé vždy důsledně mýlí. Ať dělá, co dělá, vždycky se vytvoří o jeho počínu falešná představa. Společenský klam. Kolektivní lež. Konvenční blud.“⁹

Čtenář se s postavou hlídače setkává v době, kdy přijíždí do traťového domku, pln nadšení z nového povolání a odhodlání začít nový život. „Rozhlížeje se kolem dokola i dolů do kraje, přiskakoval co chvíli k vozu a křičel: „Je tu krásně, Aninko!““¹⁰

O jeho zvyklostech se dozvídáme z pozice vypravěče, který u postavy Františka Douši využívá přímou charakteristiku a prozrazuje tak čtenáři více z jeho života: „Znal již všechny záhyby své nové služby a nemohl říci, že by si ustlal na měkkém. Ale s otužilostí starého vojáka všemu rychle a bez nářku přivykal. (...). Za dlouhá léta vojenské služby, kterou odbyl povětšinou u trénu, přivykl spát na břiše, jako všichni kočové, jedoucí dnem i nocí. (...). Stalo se, že po návratu z vojny ani v posteli jinak spát nedovedl. Smířil-li se v tomto domku s tím, že musil uléhat zcela oblečen, v krunýři komisního, těžkého sukna a s řemenem na lucernu kolem pasu, ztěžka se učil měnit svou zamilovanou polohu a stále ještě na boku ležeti neuměl. Snad také proto, že spával na levé straně a celým svým tělem tlačil na srdce, z něhož vycházely těžké sny. Ale on říkal, že těžké sny, které ho v domku od počátku pronásledují, jsou z něčeho jiného. On říkal, že jsou ze samoty, která ho sužovala a již nemohl přivyknouti, i když přivykl tak snadno hukotnému šumu těchto sfér a rachotu vlaků, které otrásaly jeho domovem.“¹¹

Z této charakteristiky od vypravěče, který dlouho netají jméno hlavní postavy a představuje ho již v úvodu, si může čtenář udělat určitou představu o Františku Doušovi. Z popisu vyplývá jeho vojenská minulost a zároveň také jeho charakter. Je

---

⁹ GÖTZ, František: *Literatura mezi dvěma válkami*. Československý spisovatel, Praha, 1984, s. 34–35.

¹⁰ KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 10.

¹¹ Tamtéž, s. 20–21.

to člověk s určitými zvyklostmi, které miluje, a trvá mu delší čas, než se něčemu novému naučí.

Zároveň lze z úryvku vycítit nelehký život traťového hlídače, který musí spát oblečen a vždy připraven na příjíždějící vlak. I přes prvotní nadšení ho sužuje samota, i když při nástupu do tohoto povolání mu muselo být jasné, co jej čeká. Na druhou stranu můžeme říci, že si na své nové povolání rychle zvykl.

Jedná postava Františka Douši v příběhu aktivně či pasivně? V tomto případě je spíše pasivním protagonistou. Nehledá smysl života a nežene se za svým životním snem. Působí staticky a nesnaží se vzdorovat osudu. I když ho někteří lidé označují za vraha a člověka, který způsobil smrt mladé dívce Františce, jejich názory nevyvrací a neusiluje o to, aby se všichni dozvěděli pravdu.

František Douša je člověk dobrosrdečný, mírný, ochotný pomoci druhým, což se mu také vymstí. Poukazuje ale i na svoje slabší stránky povahy, mezi něž patří přílišná upřímnost: „Jsem už takový vůl,“ říkal si tiše, že vždycky něco z hlouposti proseknu. To je ale moje povaha. Něco kecnu a je to. Koukejte, co jsem provedl Františce! A mohli byste mne za to bít?“¹² Své prohřešky si plně uvědomuje, ale nesnaží se aktivně jednat.

Ve vztahu ke své ženě Anně nedokáže projevit city: „A když já to s ženským neumím, na mou duši. Ani vojna mě to nenaučila...Jenže...víš...celou bych tě pomuchlal...“ To již říkal zchladle a jaksí kajícně, obviňoval se v duchu, že nedovede ani pořádně vzplanout.¹³ Je zdrženlivý, stydlivý a rozpačitý, což Annu mrzí, ráda by v něm vzbudila touhu.

Ze začátku je postava Františka Douši přijímána okolím kladně, v očích vesničanů se zračí jako sympatický, veselý a otevřený člověk. Pravý opak hlídače osamocенého ve strážním domku odříznutého od vesnice:- „Vyběhli mu svými radostnými hlasy vstříc, jejich pokřik byl vlastně jen ozvěnou. Cítili, že se sluší vstát a jít k němu, činili tak a seznamovali se stiskem rukou a zdvořilým přivítáním.“¹⁴

Po smrti řezníka Ferdy Zuzky, ohluchnutí hlídače a přestěhování Doušových do vesnice, kde si otevřeli hospodu „U hluchého hlídače“, se postoj vesničanů k hlavní postavě promění – nazývají ho neřádem, obviňují jej z vraždy a zlodějství.

---

¹² KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 67.

¹³ Tamtéž, s. 71.

¹⁴ Tamtéž, s. 90.

Ani hluchota postavu Františka Douši ovšem nijak neovlivní, zůstává po celou dobu příběhu statická.

Charakteristickým rysem vzhledu hlavní postavy je hlídačův plnovous (vypravěč nijak detailně nepopisuje zevnějšek postav v příběhu). U Douši představuje černý plnovous jakousi chloubu, ozdobu, kterou si nechal narůst kvůli své ženě. „Tento plnovous měl svůj podivný původ a nevznikl z pohodlí muže, který litoval času k holení. Měl mezi všemi plnovousy světa pozadí zcela výjimečné.“¹⁵ Je symbolem moudrosti, ale také steskem po jeho lásce Františce, která spáchala sebevraždu, když jí Douša s jakousi furiantskou přikrostí oznámil, že se svatbou má ještě počkat.

Pokud bychom měli definovat postavu Františka Douši podle teorie Daniely Hodrové uvedené výše, s největší pravděpodobností se přikloníme k typu postava-definice. Vypravěč i ostatní postavy v příběhu čtenáři odkrývají její povahu, zvyky i myšlenky. Stává se explicitní a plně determinovanou.

3.1.2 Anna Doušová

O postavě Anny Doušové můžeme říci, že stojí ve stínu své mladší sestry Františky – velké lásky Františka Douši. Po její sebevraždě skokem pod vlak si Douša bere za ženu Annu, aby alespoň trochu odčinil vinu za Františčinu smrt. Rovněž u její postavy využívá vypravěč přímou charakteristiku. Z jeho výkladu si čtenář může udělat konkrétní obraz o postavě, jejím myšlení i vzhledu: „Dveře předsínky bouchly a do kuchyně vstoupila Doušová, kostkovaný šátek křížem přes ztepilou hrud' a v jiskrných očích jakýsi až přísný klid.“¹⁶

Se svým mužem žije poklidně v domku u trati, vychovávají spolu dceru Fanyнку, ale mrzí ji, že jí vlastní manžel nedokáže vyjádřit otevřeně své city a dát najevo, že po ní touží: „– ‚Čeho bych se ale bála,‘ řekla si v duchu a rovně, s jistotou pohlédla na svého muže. Seděl nad stolem, mírný jako ovčák a dobrý jako chléb. Tak ji miloval, vlídně a nevýbojně, zcela jí podroben. Řeznický mládenec byl jako vichřice. Po vichřicích bývá spoušť. Po Doušově lásce pokoj a mír jako na poli s šelestícím osením.“¹⁷ Touží po chtivých rukou a vášnivé lásce muže a přesně to

---

¹⁵ KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁷ Tamtéž, s. 59.

najde u řezníka Ferdy. Zároveň se ho ale bojí a má z něj strach: – „Doušová couvla mimovolně o několik kroků nazpět, neboť se polekala jeho vzrušeného hlasu, který jako by nebyl jeho, a horečnatého zápalu očí, které byly hněvivé a lítostné.“¹⁸

O povaze, chování a myšlení Doušové vypovídá jedna z vypravěčových přímých charakteristik. Je to část, kdy se Anna chystá poprvé dolů do vsi na nedělní mši: „Prostřevší stůl s dvojnásobnou péčí, zmizela v pokoji, kde za chvíli vrzla skříň, těžké zásuvky prádelníků se otvíraly a zavíraly, duněly její rychlé kroky, jak přebíhala sem a tam, od skříně k malému zrcadlu a zase nazpět, šněrujíc se a oblékajíc k první sváteční pochůzce dolů do vsi. Myslíla na pronikavé oči žen a mužů, které si ji budou prohlížet a oceňovat, na první dojmy, na nichž mnoho záleží a které je možno pokazit nedbalým zevnějškem, který začasté otvírá dveře do cizích srdcí. A byť i nebyl velký svátek, pout', posvícení nebo Boží hod, oblékla se do nejlepších šatů, které měla, a na hlavu vzala hedvábný fialový šátek, darovaný Doušou ke svatbě, při níž jej zasvětila.“¹⁹

Z úryvku můžeme vyčíst, že Anna je pečlivá, dbající o svůj vzhled a je pro ni důležité, jaký udělá na okolí první dojem. Ví, že podle toho, jak se u lidí z vesnice bude prezentovat, o to snáze ji mezi sebe přijmou. Důraz klade hlavně na svoji vnější podobu, hezké oblečení a čistý zjev. Je také trochu nervózní, protože je to pro ni velká událost, na které jí záleží a nechce nic podcenit.

Vypravěč o Annině vzhledu i povaze není příliš sdílný, čtenář se dočká pouze srovnání obou sester, Anny a Františky, přičemž „nebylo odlišnějších bytostí nad tyto dvě sestry, z nichž světlovlasá Františka byla slabá, tichá, zádumčivá a tmavá Anna zdravá, hlučná a robustní, přijímající vzdechy chlapců s posměchem, až nakonec nikdo pro ni nezavzdychl.“²⁰

Postava Doušové může připadat čtenáři ze začátku příběhu statická, nijak se nevyvíjející, ale teprve ke konci příběhu poznáme i druhou tvář hlídačovy ženy. – „Najednou měla i ona jakousi druhou tvář, ale ta byla pravdivá, sama ji obnažila a hlásila se k ní, netušíc, že ji Douša vidí.“²¹

Celý příběh v sobě Anna zadržuje vše, co si o svém muži a jeho lásce k ní myslí. Dobře ví, že Františkovi svoji sestru už ničím nenahradí a představuje jen jakýsi její stín, pro který se hlídač rozhodl, když nebylo zbylí. O svatbě a životě

¹⁸ KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 109.

¹⁹ Tamtéž, s. 69.

²⁰ Tamtéž, s. 83.

²¹ Tamtéž, s. 233.

s Doušou se Anna přímo svěřuje jedné ženě z vesnice: „ – „Nikdo mě do toho nenutil, to bych si nemohla stěžovat. Ale to víte, už to bylo spíš z rozumu. Právě proto, že si bral mne, její sestru, bylo vidět, jak ji měl rád, protože i když jsem jí nebyla podobna, aspoň krev jsem s ní měla stejnou.“ – ²²

S Doušou spolu spíše žijí vedle sebe, v jejich vztahu chybí vášeň, a i když by ji chtěli oba zažehnout, ani jeden se k tomuto činu pořádně neodhodlá. Až po Františkově ohluchnutí projeví Anna své city naplno, netušíc, že ji muž slyší, jelikož se mu navrátil sluch. Dokonce i uznává hlídačovu vinu za smrt její sestry a věří, že ohluchl za trest: „ – „Divně se mnou začal, milá paní, divně se mnou skončí. Myslím, že mne ani nemiloval, sám prej říká: brali jsme se bůhvíjak. Mou sestru má na svědomí, ta kvůli němu skočila pod vlak. Kolikrát si myslím, jestli na něj Pán Bůh neposlal tu hluchotu za trest.“ – ²³

Dalo by se tedy s určitostí říci, že postava Doušové je dynamická, která se v určité části příběhu promění a ukáže tak i svojí negativní charakteristiku. V úvodu se jeví jako oddaná manželka, která je, i přes svoji touhu zažít vášnivou lásku, věrná svému muži, nicméně své skutečné myšlenky a názory odhalí teprve v závěru.

Proměnu své ženy zaregistruje i sám hlídač po svém ohluchnutí. Čtenář se onu proměnu dozvídá mimo jiné také z vnitřního monologu a myšlenkových pochodů postav. „„Hele,““ myslil si, „jak se na mne osopuje. Kdyby věděla, že slyším, mluvila by jinak!““ Její předchozí slova ukazovala, že se postavila v čelo rodiny s velkým porozuměním a že se i nad svého ohluchlého muže vztyčila jako přísný velitel. Třebaže měl za sebou jednu z největších zkoušek spolehlivosti, tvrdila, že se na něho nemůže v žádné vážnější věci spolehnout, a bděla nad každým jeho krokem ostražitě a tvrdě, až ho to kolikrát zabořilo.

Jednala s ním někdy jako s dítětem, a když se dověděla, že tu a tam nalil někomu zadarmo, odhodlala se i k tomu, že mu tajně prohledávala kapsy, nemá-li v nich peníze, které by mohl lehkomyšlně rozházet. Byl pomalu vyřazen na jakési služebnické místo, a poněvadž se nikdy nemohl postavit jejím slovům na odpor, zvykla na jeho mlčení jako na projevy bezvýhradné poslušnosti.“ ²⁴

---

²² KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 232.

²³ Tamtéž, s. 232.

²⁴ Tamtéž, s. 230–231.

Pokud bychom chtěli vyjmenovat kladné vlastnosti Anny Doušové, byla by to v určité míře věrnost, síla vzdorovat nepřízni osudu, stát po boku svého muže v dobrém i zlém a také ochota pomoci.

Od hlídače se liší tím, že jedná aktivně, vyvíjí se a představuje nepředvídatelnou postavu pro čtenáře.

3.1.3 Hrobník Zuzka a jeho syn Ferda

Další důležitou postavou příběhu, která zasáhne do děje, je řezník Ferda Zuzka, syn hrobníka, a jeho otec. Čtenáři je hrobník představen jako pitvorný mužiček, jenž si chce sáhnout na život položením svého těla na koleje. Už jen svým činem vyvolá u lidí rozruch a u Douši vzpomínku na Františku.

I u něj pro popis zevnějšku využívá vypravěč přímou charakteristiku. První, co zaznamená, je hrobníkův zvláštní obličej. – „Měl uhrovatou, rudou a ošklivě napuchlou tvář a nos jakýsi dvojnásobný, uprostřed hluboce rozpolcený. Byl jako veliká houba z masa, která se rozlézá po celém obličejí.“²⁵

Hrobník Zuzka nepůsobí svým zjevem pozitivně ani na další postavy v narativu. U Doušové vyvolá na první dojem odpor, dokonce představu ropuchy. – „Podobal se skřítku, podobal se jakémusi šerednému zvířeti a jeho ruce při pouhém pohledu studily a odpuzovaly jako mokvavý povrch žab. Jaký div, že tato tvář, plná bradavic a modrých žilek, s nestvůrným nosem, vyvolala v Doušové představu ropuchy?“²⁶

V příběhu je Ferda prezentován jako bouřlivák, opilec, místní štamgast a rváč, se kterým není radno si zahrávat. Nejvíce o řezníkově charakteru vypovídají jeho činy a dialogy. – „Stoupal vzhůru stále rychleji a dychtivěji, šel slepě jako kuň tmou, hlavu nataženu vpřed, oči stále na domku. Viděl kouř, který z něho vychází, a myslil na ženu, klečící u kamen. Je tam zcela sama, snad se ho poleká. Čeho by se lekala? Jde si k ní pouze postesknout, snad ho utěší. Má holku, která ho nechce. Zkušená ženo, rad'! Cokoli poradiš, všechno udělá. Dovedl by ji zabít, tak ji miluje! Ale ty se jí podobáš. „Není to pravda, je docela jiná!“ okřikl se Ferda. „Jen se nevykrucuj!“ „Já se nevykrucuju. Líbí se mi, proč bych se za to styděl? A vdávala prej se bůhvíjak.““²⁷

²⁵KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 34.

²⁶Tamtéž, s. 39.

²⁷Tamtéž, s. 99.

Čtenář si představu o Ferdovi udělá víceméně jen z toho, jak vidí syna hrobníka ostatní postavy. A tato představa je jednoznačně negativní.

Ferda jedná především ve svůj prospěch. Je cílevědomý, co si usmyslí, za tím jde a nebere na nikoho ohledy. Ve vesnici budí respekt a je na to náležitě pyšný. Rád chodí tancovat na vesnické zábavy, ale místní děvčata se ho spíše bojí, protože v jeho přítomnosti se často strhne mela kvůli jeho opilství.

Ferdovi se líbí jedno místní děvče, shodou okolností se jmenuje Anna, stejně jako hlídačova žena, a snaží se získat její srdce. Spíše u ní ale vyvolá odpor svým zjevem i chováním a dívka se ho bojí. Ferdu odmítne, ten tuto zhrzenost neunes a zastřelí se poblíž Doušova domku, kam posléze doběhne, když pronásleduje Aničku, která na něj pustila psa. Zde projeví také svoji zranitelnost. Už to není ona silná postava, která se prezentuje v hospodě a vytahuje se nad ostatní. Umírá zhrzený, zklamáný, s pocitem neopětované lásky. Zbraň se po Ferdově smrti při vyšetřování nenajde, takže stín podezření padne na hlídače.

S postavou Ferdy a jeho otce se čtenář poprvé setkává za dramatických okolností a za dramatických okolností také postava řezníka z příběhu „odchází“. Ovšem v narativu „žije“ i po své smrti. Jeho smrt vyvolá lavinu spekulací, pomluv a má dopad na život dalších postav, zejména pak na vztahy v rodině Františka Douši. Je pozoruhodné, jak je Ferda Zuzka po celou dobu vnímán spíše v negativním světle, avšak na konci příběhu po něm v písni na jarmarcích lidé teskní. Zpívají o něm jako o švarném junákovi, silném černovlasém hochu, který měl plno kamarádů, kteří ho milovali a pro něj po jeho smrti plakali. Naopak Františka Doušu osočují jako vražedníka, zlého a posupného muže.

Postavu Ferdy můžeme tedy definovat jako postavu-hypotézu, která není zcela plně determinovaná, explicitní a vysvětlitelná jen částečně. Jedná aktivně a spíše než rozumem se řídí svými pudy a city.

Řezník je jakýmsi tajemstvím, jež zůstává pro čtenáře skryto, stejně jako jeho zbraň zapadlá po jeho sebevraždě v hlíně, kterou během vyšetřování už nikdo neobjeví.

3.1.4 Další postavy

Kromě tří nejvýznamnějších postav uvedených výše, zasahují do příběhu v menší míře i další, komplementární postavy. Jednou z nich je stín mrtvé Františky, který se

vznáší nad domkem hlídačovy rodiny celý příběh. O této postavě se dozvídáme jen ze vzpomínek, a to konkrétně od Františka a Anny Doušových. V jejich myslích opět ožívá a vstupuje do jejich životů jako přízrak, který mezi ně staví zeď. Hlídač si vyčítá svoji lehkovážnost a vinu na její smrti, Anna se cítí být věčně jako „sestra Františky“, případně jako „ta druhá“.

Další postavou je truhlář Bártík, který je postavou plochou, nijak se nevyvíjí, ale ovlivní svými činy další postavy a děj příběhu. Mezi lidmi vyvolá představu o možnosti zabití Ferdy Františkem Doušou, jelikož znal řezníkovy milostné spády. Z dialogů je prezentován jako ten, který roznáší klepy a pomluvy po vesnici.

„ – ‚Co tu chcete?‘ zeptal se Ferda užasle, spatřiv Bártíka. ‚Přišli jsme spolu, no, to je něco divného?‘ ‚To zas bude vědět celá ves, co?‘“²⁸

Je charakterizován nepřímo, čtenář jeho charakter pozná jen z jeho činů a promluv ostatních postav.

Důležitou „kulisu“ k dotvoření smyslu celého příběhu představují postavy vesničanů, například porodní bába, kramáři, kupci, sedláci a další lidé z vesnice. Do děje výrazným způsobem nezasahují, ale podílejí se na jeho vývoji. Kvůli klepům, pomluvám a chybným domyšlením překrucují pravdu; následně pak odsuzují Doušu a jeho chování. Jde například o porodní bábu, která si stojí za svou domněnkou, že otcem druhé narozené dcery Doušů, Žofinky, je Ferda Zuzka, aniž by si to ověřila, a roznáší svoji pravdu po vesnici.

Také další ženy z vesnice přicházejí k Doušům se záminkou poblahopřát k narození dcery, ale pravý důvod je ten, že chtějí vyzvídat, jestli je hlídač vrahem Ferdy: „ – ‚No tak my zase půjdeme,‘ řekla ta nejhovornější a táhla je za sebou ke dveřím, jimiž se protahovaly překážejíce jedna druhé jako ve zmatku. ‚Pěkně děkujeme,‘ křikl za nimi Douša. A když zavřely dveře, poškleboval se: ‚Čuchat jste přišly, to mi nepovídejte!‘“²⁹

V úplném závěru knihy kramáři na jarmarku zpívají lidem baladu o hlídači, jeho ženě a řezníkovi. Ovšem příběh upraví k obrazu svému tak, aby lidi oslovil a oni na něm ještě vydělali. Posluchači se toho chytanou a začnou si šeptat o Doušovi-vražedníkovi a Ferdovi-chudákovi, který si nezasloužil zemřít.

---

²⁸ KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 111.

²⁹ Tamtéž, s. 161.

Byl jest jednou jeden hlídač,
hlídal dráhu železnou.
Když tu jeho švarná žena
s řezníkem mu chodila.
Jednoho dne znenadání
dceru mu porodila.

Hlídač poznal její zradu,
popadl ho velkej hněv.
A tak začal strašnej román,
při němž dvakrát tekla krev!³⁰

---

³⁰ KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Československý spisovatel Praha, 1969, s. 262.

4 Marta, Marie, Helena

„Na Koptově polosatirické, poloironické povídce o židovském válečném zbohatlíku z Haliče, Leiseru Bärovi, a jeho třech navzájem odlišných milenkách, typické plavovlasé Vídeňance Martě, čistokrevné Maďarce Heleně a rasově krevnaté Slovaně Marii, vesměs z jedné a téže dědiny, ano z jedné a téže rodiny moravské – na této válečné grotesce vídeňské s tragickou pointou na konci zajímá především stylisační záměr autorův.

Koptovy rozlehlé válečné kroniky byly obviňovány – a sotva neprávem – z úplné lhostejnosti komposiční, z naprostého zanedbávání prvků stavebních, z přílišné povolnosti každé episodické náhodě a každé zvůli nápadu. Nuže zde, v Martě, Marii, Heleně, ironisující povídkové baladě o vítězném vykořisťovateli a jeho erotických úlovcích, mínil Josef Kopta naopak ukázati, jak účinně umí vládnouti dějovým paralelismem, aby nakonec trojí dějovou nit shrnul v jediné pevné pásmo, jak dovede pracovati situační antiteson a povahovou folií, jak zná moc zkratky, účin stichomythie, svůdnost zámlky. Těmito prostředky komposičně rafinované prósy pozvedl do vyšší slovesné oblasti příběh sice dobově dokumentární, vtipně vyhocený a válečnou kritikou podbarvený, ale přece poněkud banální, a vzbudil naději, že i v delších svých výpravných skladbách zatouží sám po úspěších skladebních.“³¹

Takto píše o Koptově novele *Marta, Marie, Helena* (1930) ve svém posudku Arne Novák v Lidových novinách.

4.1 Postavy

4.1.1 Leiser Bär

Postava Leisera Bära představuje mladého žida z Rawy Ruské, města ležícího na západní Ukrajině. Z bezvýznamného obyčejného muže se stane úspěšný bankéř a bohatý obchodník. Jeho plán je dodávat nitě armádě, jelikož během války jsou

---

³¹ NOVÁK, Arne: Dvě povídky. Josef Kopta: Marta, Marie, Helena. IN: *Lidové noviny* 1928, 9.6. s. 9.

nedostatkovým zbožím. Tento úmysl sdělí lidem v řemeslnické škole a během několika let se z něj stane uznávaný a mocný člověk.

Čtenář si představu o Leiseru Bárovi vytváří především podle jeho jednání, dialogů, monologů a také prostřednictvím popisu pocházejících od ostatních postav novely. „Je krásný, pípily ženy v myšlenkách.“³²

Z Bárova chování a činů lze usuzovat jeho povahu, myšlení a například i postavení na společenském žebříčku. „Celá Rawa Ruská je tu shromážděná. Laiser Bär přichází. (Rukou ještě jednou zkouší, je-li nákrčník dobře uvázán. Jaká nesmírná práce, ovládati všechny zvláštnosti tohoto oděvu!) Myslí si: Tak se podívejte! A oni: Chvilí ticho a potom dlouhý, jízlivý smích. Co se děje? Je to snad pohled pro ně příliš nezvyklý? Bárovi je úzko. Proboha, kde se tu bere bankéř Nathan? (Ovšem, i on náleží k Rawě Ruské.) Vystupuje z řady a jde k Bárovi. Stěží potlačuje smích a pak ho bere šetrně za rameno. Do ucha: – Příteli, musíte se to nejprve dokonale naučit. Prsteny se přece nenosí na rukavicích! Bär se probudí: Ovšem, jsem stále ještě pln nejistoty. Vzpomíná na blondýnu: Ovšem, musím k ní přistoupiti zcela bezvadně!“³³

Z citace je patrné, že tato postava se pohybuje (nebo alespoň chce být) ve vyšších vrstvách společenského žebříčku. Ale stačí malá drobnost, jediné zaváhání, a Leiser Bär může být všem pro smích. A to jej dokáže ranit nejvíce. Chce být ve všech směrech dokonalý a je touto vlastností tak posedlý a nervózní, že se mu promítá i do snu. Je nejistý sám sebou, záleží mu na tom, aby před lidmi vypadal vždy bezvadně, zvláště před ženami. Touží po obdivu a uznání, nejdůležitější je pro něj vzhled a krásný oděv, i když ani pořádně neví, jak se takový oděv nosí.

Leiser Bär je aktivní, dynamickou postavou, ne však zcela explicitní a plně determinovanou. Můžeme konstatovat, že se jedná o postavu-hypotézu.

O rodině Leisera Bára se vypravěč zmiňuje jen velice okrajově, čtenář se dozví pouze to, že jeho matku nechal zabít divizionář a otec to dostal na schůdkách před svým krámem, když byl kozáky přistižen, že píše něco nesrozumitelného na dveře.³⁴

---

³² KOPTA Josef: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 26.

³³ Tamtéž, s. 50–51.

³⁴ Tamtéž, s. 16.

Další narážka na rodinu se objevuje ve vnitřním monologu hlavní postavy. „Kéž by otec s matkou vystoupili ze stříbrné plochy! Kéž by vykřikli: To je náš milý Bär? (Což o to: Hanbu nám nedělá.)“³⁵

Okolí postavu mladého žida respektuje a naoko si jej váží. „Tolik pozornosti by nebylo projeveno ani rabínu.“³⁶ Nicméně za jeho zády už mluví jinak. – „Prosím, říkají si někteří, jakmile jsou za jeho zády. Prosím, před rokem neměl nic, kromě pejzů!“³⁷ Lze tedy o této postavě říci, že budí rozporuplný dojem.

Co se týče navazování milostných vztahů, myslí si Leiser Bär, že ženy přitahuje svojí krásou, ale spíše je pro ně zvláštní a podivný svým vzhledem. – „Byť jen letmo ale přece jen na něm ulpívají oči žen. Jeho tvář je patrně krásná. (Jeho tvář je při nejmenším zvláštní.) Jeho oči jsou patrně krásné. (Jeho černé oči jsou při nejmenším podivně horké.) Vím, myslí si, sálá ze mě svěžest!“³⁸

Obdivné pohledy žen mu dodávají sebevědomí a on si je náležitě užívá. Touží neustále poznávat nové známosti a neváhá za nimi cestovat do cizích zemí. „Maďarčky jsou černé, není-li pravda? (Jakob se trochu stydlivě kroutí a pochechtává.) Bär v duchu: Jsou-li černé, byly by také dobré pro změnu. Jakob: Někdy mívají zelené pentle ve vlasech. Ale jdi! To jsem nevěděl, vykřikl dychtivě Bär.“³⁹

Nejraději by měl vše naráz, o čemž svědčí také jeho rozpínavost a přelétavost vůči ženám. Milenky jsou pro něj ztělesněním města, v nichž se s nimi setkal – Vídeň, Budapešť a Praha. – „Bär potom stojí před nástěnnou mapou a rozpřahuje ruce v celé své šíři. Levou rukou se právě dotýká Prahy a pravou Budapešti. (Ústa má asi tam, kde leží Vídeň.)“⁴⁰

Jakýsi symbol představují pro Bära jeho pejzy. Pro vypravěče jsou výrazem smutku. – „Neboť proč by ten mladý žid, jehož pejzy smutečně vlají, nesl v levé ruce lampu a v pravé zrcadlo a proč by s těmito podivnými symboly tudy probíhal v hodinu večerního corsa?“⁴¹ – Sám Leiser Bär se chce svých pejzů zbavit a nechá si je ostříhat starcem. „Pokusil se spirálovité pejzy skrýti za uši a zeptal se: „Jsou

---

³⁵ KOPTA Josef: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 49.

³⁶ Tamtéž, s. 26.

³⁷ Tamtéž, s. 55.

³⁸ Tamtéž, s. 55–56.

³⁹ Tamtéž, s. 83.

⁴⁰ Tamtéž, s. 16.

⁴¹ Tamtéž, s. 23.

schovány?‘ ‚Špatně,‘ řekl stařec. ‚Tak pojď a stříhej.‘⁴² Některým postavám zase připomínají Bárovi pejzy symbol toho jediného, co vlastnil dříve, než se stal bohatým.

4.1.2 Marta

Postava Marty představuje v příběhu město Vídeň, kde ji Leiser Bär poprvé potká. Již dříve však je o Martě zmínka, a to v myslí Bára, zrovna když jí hrách. Marta je charakterizována prostřednictvím myšlenek a úvah Bárových, a také pomocí dialogů, když spolu mluví. ‚Viděl jsem ženu, která měla vlasy jako zlato svatebních prstenů. Ach (vzdychl jako když žízni), byla to pravá Vídeňka.‘⁴³

Kromě plavých vlasů, vykrojených červených rtů a modrých očí se o Martině vzhledu čtenář více nedozví. Její charakteristiku lze vyčíst z dialogů s Bārem, kterému vypráví, že má muže důstojníka v Haliči a je s ním zasnoubená. ‚Nemáte tu nikoho? – Muž je důstojníkem v Haliči. (Ach!) A natočí levou ruku, kde blýskne snubní prsten.‘⁴⁴

Jestliže je Bār pro ženy nějakým způsobem zajímavý, pak i Marta si všimne jeho nápaditosti. Martu zaujme pouze jeho vzhled a styl oblékání. Tím získává čtenář další indicie o představě i myšlení hlavních postav. ‚Ano, jste nápadně krásný v každém davu. (Všimla si teda jeho obdivných pohledů.) Kožich vám velmi sluší.‘⁴⁵ Marta ve Vídni trpí opuštěností, ví, že ji její muž v cizině podvádí. Bāra však zajímá pouze to, zda-li nestrádá finančně. Chce ji pozvat do věhlasné cukrárny Sachr, aby se před ní ukázal v tom nejlepším světle.

Tento dialog také svědčí o povaze obou postav. ‚ – Dnes již není ničeho, co bych nemohl míti. (Pohled úkosem, co tomu říká?) Jakýsi trpký úsměv. – Strádáte? – Opuštěností. – Peněz je dostatek? – Buď nejší, abys se mohl obléci. Nebo se oblékáš, abys pak... (Zajásal.) – Dovolíte-li pojedeme k Sachrovi. – Vím, že mne v té cizí zemi podvádí. – Těsné domky, v nichž nocují, přibližují jim lásku na dosah ruky.‘⁴⁶

---

⁴² KOPTA, Josef: Marta, Marie, Helena. Čin, Praha 1930, s. 23.

⁴³ Tamtéž, s. 32.

⁴⁴ Tamtéž, s. 57.

⁴⁵ Tamtéž, s. 57.

⁴⁶ Tamtéž, s. 57.

Marta chce vztah s milencem držet v tajnosti, bojí se, že by ji mohl muž přistihnout v domě s Bārem: – „ – Zdaliž víme, kdy se vrátí? Nepřála bych vám, aby vás u mne zastihl.“⁴⁷ Nerada by vyvolala rozepře, ale i přes značné riziko se s Bārem schází dál. Neunikne jí však podezření z bankéřovy přelétavosti a záliby v ženách. „Posledně blouznil o černých vlasech Maďarek! Předtím se ptal na kaštanové! Je přesycen plavovlasou Vídeňáčkou?“⁴⁸

Marta si je vědoma, že svého muže podvádí. Má výčitky svědomí, proto krátký románěk ukončí. „ – Byla jsem nevěrná. Podváděla jsem. (Růžové ruce a oči.) – Ach, řekl Bār s ulehčením, i on podváděl! A položil na ni své ruce. Bránila se: – Nikoliv! Nedal si říci: – Bylo tomu vždycky tak! Volala: – Už nebude!“⁴⁹

Dle typologie postav je Marta postavou aktivní, dynamickou, ovšem plně nedeterminovanou podobně jako Leiser Bār. V začátcích jí pozornost jiného muže nevadí, ale poté, co Marta vytuší, že by pro milence už nemusela být jedinou ženou, chce rychle napravit své chyby a vztah ukončit.

4.1.3 Helena

„A Jakob šeptá v Bārově pracovně: Už jsem to tedy zjistil. Co? Jsou černovlasé. A u nás v domě je vinárna a v ní krásná číšnice. Jmenuje se Helena. Ale volají na ní: Illono! – Číšnice? – Roznáší víno, ano, ale to jen tak. Drží s ní totiž ten vinárník. Bār: Což o to! Za peníze bude všude velký výběr. Chci-li, mám třeba mladé paničky!“⁵⁰ Čtenáři je postava Heleny prezentovaná prostřednictvím dialogů mezi Bārem a Jakobem. O jejím životě se blíže dozvíme od ostatních postav v příběhu, můžeme tedy říci, že se jedná o nepřímou charakteristiku.

Helena pracuje jako číšnice ve vinárně a má milostný poměr s vinárníkem. Z citace můžeme vyčíst také další záporné vlastnosti Leisera Bāra. Je to především jeho pyšnost a obchodní sklony, které přenáší i do vztahů a své milenky si tak „kupuje“.

Helenu potká mladý žid v Budapešti, a nevyhne se přitom připodobnění k Martě. Srovnává obě své milenky s tím, že Helena má pouze jinou barvu vlasů: –

---

⁴⁷ KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 58.

⁴⁸ Tamtéž, s. 69

⁴⁹ Tamtéž, s. 70–71.

⁵⁰ Tamtéž, s. 82.

„Jeto, jako bych potkal Martu s proměněnou barvou vlasů a řekl s touhou prvního dne: Vše je mi na tobě zcela nové!“⁵¹

Také Helenu láká Leiser Bär na život v přepychu, ta si však uvědomuje, že by takto žít nedovedla. „To by se mi líbilo. Ale z čeho bych pak byla živa?“⁵² Helena je zvyklá pracovat a tvrdě dřít. Ví, že je práce nutná k obživě a nic není zadarmo. V tom se liší od Bära, který si pro své bohatství může koupit cokoli bez sebemenší námahy.

Plán unést Helenu pomocí lstí ztroskotá a Bär se ocitá opět bez milenky. To mu ovšem nebrání hledat si nové známosti. Martu i Helenu přímo charakterizuje ve svém vnitřním monologu. „Marta je tedy město. (Jemná, důmyslná, rafinovaná.) Helena je tedy step. (Prudká, nerozumující, bezprostřední.) A po Heleně voní ruce levandulí.“⁵³

Helena nejedná aktivně, je spíše statickou postavou. Čtenář si o ní, ať už z dialogů, vnitřních monologů nebo jejího jednání, udělá jen minimální představu. Zůstává tak před čtenářem skryta a není plně vysvětlena.

4.1.4 Marie

O Marii můžeme říci, že je pro čtenáře postavou více otevřenou, než předešlé dvě ženy Marta a Helena. Už její vzhled je detailněji popisován, jelikož vypravěč využívá přímou charakteristiku. V porovnání s Martou a Helenou se lze u Marie setkat s konkrétnější představou její vnitřní i vnější stránky. „A do ředitelny, stlačujíc rukama bílou, širokou suknicí vstupuje Marie Cibulková. Řediteli, který kvapně večeří, se zjeví v zrcadle štíhlé, ztepilé nohy v červených punčochách (a v lakovaných holínkách do půli lýtek).“⁵⁴

Marie si přivydělává v jednom pražském kabaretu jako zpěvačka moravských písní. Její kolegyně, také zpěvačka, má však větší úspěch u posluchačů než ona. „ – „Snad bych si tedy mohla změnit jméno, vyhrkne Marie. Klaudia Ria, která zpívá německy, je také Češka a včera byla vyvolána desetkrát. – Moravské písně nelze zpívat německy, směje se ředitel. Zmýlil jsem se, toť vše. Neměl jsem vás

---

⁵¹ KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 86–87.

⁵² Tamtéž, s. 88.

⁵³ Tamtéž, s. 88.

⁵⁴ Tamtéž, s. 94.

přemlouvati. – A mně se tu líbí, zablouzní Marie. Byla jsem ráda, že jste mne vysvobodil z té žehlírny.“⁵⁵

Z těchto dialogů si čtenář může vytvořit představu o dané postavě a lépe tak pochopit její jednání. Dovídá se několik věcí zároveň. Marta touží mít úspěch jako Klaudia a je za to dokonce ochotná změnit si vlastní jméno. Neváží si sama sebe a kvůli pozornosti by udělala cokoliv. V kabaretu je sice nešťastná z nezájmu hostů, ale v žehlírně by nevydržela a je ráda, že jí ředitel, ač po přemlouvání, zprostředkoval lepší pracovní příležitost.

Má největší strach z toho, že neuspěje a bude pro smích celé vesnici, odkud pochází. Nerada by přijela domů s nepořízenou.

Vše ovšem dělá kvůli matce, aby měla ze své dcery radost. „Vše bych učinila, zvolá Marie, abych nemusila odejít s nepořízenou. Má vesnice je škodolibá a vysmívala by se mé matce.“⁵⁶

Marta je obětavá, ochotná podřídit vše, včetně změny vzhledu, z toho důvodu, aby si jí ostatní vážili. Cítí se být ve stínu své kolegyně, ale naivně si myslí, že je to kvůli jejímu vzhledu. „(Vzrušeně:) Ustříhla bych své copy a zavrhla svůj hladký účes s pěšinkou uprostřed, který jste mi předepsal. Učinila bych svou hlavu lehkou a rozpustilou jako Klaudie Ria, která se podobá chlapci. Neboť mnoho zaviňuje můj účes, o němž Klaudie řekla, že je ctnostný jako účes svaté Anežky.“⁵⁷

Z této citace dostává čtenář informace o Martě také od dalších postav v příběhu, v tomto případě od Klaudie, na kterou působí Marta jako staromódní, usedlé děvče, jež neumí správně zaujmout a její vzhled je příliš nevinný.

Leisera Bára potkává Marta v kabaretu a na konci jejího pěveckého vystoupení od něj dostává květinový koš se vzkazem. Přesně takový koš, který vždy dostává Klaudie. Šťastná, že si jí někdo všiml, přijímá od Bára pozvání na večeři. Marta muze dosud neměla: – „(Mužští o ní říkají: Ta je červená jako děvečka od krav. A právě tak nemotorná.)“⁵⁸

Bär, i když je nyní s Marií, si opět vzpomene na Martu, kterou mu připomíná. „I Marie připomíná Bárovi Martu, jeho první lásku (Zvláštější je, jak mi zase její tvář připomněla Martu.)“⁵⁹

---

⁵⁵ KOPTA, Josef: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 95.

⁵⁶ KOPTA, Josef: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 57.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž, s. 102.

⁵⁹ Tamtéž, s. 100.

Právě kvůli náhlému zájmu cizího muže Marta nevidí Bárovo lstivé chování vůči svým sestřím i jí samotné. Nikdy se pozornosti muže netěšila, a tak zaslepena láskou, vidí v Bárovi skvělého a pozorného milence. Jako jediná ze sester přehlédne jeho nečestné chování a vidí ho v nejlepším světle. Když všechny tři sestry – Marta, Marie, Helena – přijedou za matkou domů, svěří se Marta sestřím o svém milostném dobrodružství: „ – Když jsem poslední večer v kabaretě vystupovala, tu konečně se jednomu člověku ve mne zalíbilo a já, sedíc s ním, cítila jsem to, co vás snad dosud mījelo a čím jsem se před tím nikdy tak sladce nezachvēla. Divné, nevidané, blouznivé oči toho člověka od první chvíle mne zajaly, to nebyly oči pastevců z naší vsi, chladné a šedivé, to nebyly oči řemeslníků, úředníků a dělníků, kteří mi v žehlírně odevzdávali své límce a buď byli přezíraví nebo nestoudní. Ach, sestry, milence přečistého já poznala, milence něžného, dvorného a líbezného, který se choval, jako kdyby seděl s ženou po prvé. Tak bohatý je a přece peněz nenabízěl, a o čistotě mluvil, kterou ve mne uctívá.“⁶⁰

Mariin osud končí tragicky. Důkazy od sester, jež mají tytéž dary, kterými je také obdaroval Leiser Bär, jí otevřou oči a ona pochopí, jak ji tento člověk oklamal. Věřila v osudovou lásku a jako těhotná se těšila na nový život rostoucí pod jejím srdcem. Zklamaná a zhrzená končí svůj život skokem do rybníka: „Ale Marie je dobrá a mlčí, Marie je čistá a mlčí, a když matka usíná, Marie na miláčka vzpomíná, potichu se z domova vytrácí, k rybníku krok svůj obrací a živá se již nevrací, děvečka rozmilá.“⁶¹

Postava Marie neprochází žádným vývojem, zůstává statická, teprve na konci příběhu prozře a z nešťastné lásky jedná aktivně, byť tragicky – skokem do rybníka, kde skončí svůj život. Neunese skutečnost, že se nechala obelstít mužem, který měl milostné pletky s jejími vlastními sestrami. Raději volí smrt, než aby žila s ostudou po celé vesnici. Nezabrání jí v tom ani očekávání potomka. Můžeme říci, že v tomto ohledu je Marie rovněž sobecká, myslící jen na to, aby se nestala terčem potupných pomluv okolí, než se přes nešťastnou věc přenést a naplnit svůj život výchovou a péčí o dítě i přes to, že by z ní měla být svobodná matka.

4.1.5 Další postavy

---

⁶⁰ KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 111–112.

⁶¹ Tamtéž, s. 114.

Kromě již výše zmíněných postav se v novele objevují také další postavy, které sice nejsou protagonisty, ale mohou mít vliv na další vývoj příběhu. Mohou představovat pro ústřední postavy například inspiraci, vzor nebo také ovlivnit jejich myšlení, názory, chování.

Postava starce se v příběhu objeví pouze na začátku a později v něm již nevystupuje. Hraje v něm ale důležitou roli pro Leisera Bära, se kterým uzavře společně obchod a Bär mu nabídne spolupráci: „A teď: kdosi sbírá s ním a co sebere, to mu vtlačuje do hrsti. – Ty, starče? Prodavač novin, jediný žid, jenž se za Bära nestydí. Do ucha zcela pokoutně: – Chceš-li, pojď se mnou. Vím, že bys neměl kde spat. – Půjdu.“⁶²

Vypravěč starcovo jméno nezmíní a čtenář jej nezjistí ani z kontextu. V příběhu je zmíněn vždy jako stařec a Leiser Bär ho tak i oslovuje. Stařec o sobě tvrdí jen to, že pochází ze Lvova. Žije nyní sám ve staré garáži, kam pozve i Bära: „V horlivosti, s níž Bárovi sloužil (stále mu zakrýval nohy svou dekou) bylo mnoho úcty ke starým rodům, jež vydalo Bárovo město. Garáž, již obýval, dávno pozbyla svého vozu, který snad shořel kdesi na blátivých cestách před Lvovem. Ale nebyla pustá. Místa tam bylo tak pro tři lidi, neboť vše bylo pokryto věcmi, které sem stařec postupně nanosil. – Co s tím? Ptal se Bär, naučiv se již dávno zdvíhati hlas, jak se sluší těm, kteří jsou hýčkáni.

(Byl jediným synem a měl za sebou jakási studia.) – Sbíráám vše, na co přijdu, řekl stařec skoro ponížene. Jsem zvědav, zdali to pochválíš? Bär se usmál. Usmál se zcela pohrdlivě. (Byly tu totiž plechovky po konzervách, zprohýbané nádoby benzínu, snad i jakési odhozené hrnce a konve.) – Špatně, řekl odměřeně, není v tom důvtipu. – Souhlasím, děl stařec pokorně. Jsem vlastně jen hloupý krejčí. Leiser Bär se zamyslel. (Stařec, kdykoliv ho obcházel, šel po špičkách).“⁶³

Z citace může čtenář vyčíst bližší informace o starci i o Bárovi a na základě nich pochopit také jejich jednání, postoje a vztahy mezi nimi. O starci by se dalo říci, že je ochotný, oddaný a ledacos už zažil. Sbírá staré harampádí (možná doufá, že je na něco použije, prodá, nebo si je schová na „horší časy“), avšak stydí se za to. Stydí se za sebe, za to, jak nuzně žije, a bojí se, že v Bárových očích společensky klesne. Sám se považuje za hloupého krejčího a shazuje se před svým hostem. Ve vztahu

---

⁶² KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 19.

⁶³ Tamtéž, s. 21–22.

k Bárovi je plně podřízen a staví se do role pokorného sluhy ochotného splnit jakékoli jeho přání.

Na starcův projev může působit také jeho sociální zařazení. Žije v chudobě, rozdává noviny, aby se nějak uživil, zároveň však v mysli tajně doufá, že díky Bárovi přijde k výnosným podnikům: „Starcovy úsluhy staly se nyní zvláště ochotnými. Co chvíli padlo jeho oko na ruble. Co chvíli ho naplnila bázeň, aby po tomto bohatém nálezu neodmítl Bär jeho finanční účast na svých podnicích, které budou tak výnosné.“⁶⁴

Za vidinou velkého obchodu se na žádost Bära vydá do Lvova. Než se vydá na cestu, slíbí mu Bär sto tisíc korun zálohy. Stařec se nebojí nebezpečné cesty přes frontu, dle jeho názoru nemá starý člověk co ztratit, ovšem zpátky do Vídně už se nevrátí. Čtenář se tak může jen domnívat, co se starci přihodilo. Vypravěč poodhalí pouze nástin starcova osudu. „V pozdním létě seděl Bär na prahu garáže a sledoval měsíc, stoupající nad střechami. Po sedmé již měnil svou podobu, po sedmé ho již ubývalo, a stařec se nevracel. Zemřel-li, stalo se to teprve na zpáteční cestě.“⁶⁵

Stařec je bezpochyby postavou statickou, do příběhu zasáhne, ovlivní jeho další směřování (zejména Bárovo další počínání), ale sám svůj příběh ukončuje ještě před půlí příběhu.

Další postavu, která stojí za zmínku, představuje bankéř Nathan. V knize je několikrát zmíněno jeho jméno, ale tato postava „žije“ víceméně jen v myslích Leisera Bära a starce, jenž se o něm také zmiňuje, čímž je zároveň představena Nathanova postava z pohledu jiné postavy, a to z pohledu starce: „ – Bankéř Nathan, jal se vyprávěti stařec, byl velký rozkošník. My, říkával, máme v hrsti celý svět. Tak já mám – a začal počítati na prstech – tak já mám papíry petrohradské, londýnské, pařížské, vídeňské a berlínské. (...) Nejsi první, Bäre, který jsi ustříhl své pejzy.

Nathan je měl dávno pryč a kaftan nosil jen do synagogy. A když odněkud přijel, vždycky měl na sobě šaty, které v té zemi právě nosili. A zajisté byly ty šaty prostoupeny voňavkou tamější milenky. Neboť pět si jich vydržoval v těch zemích, povídalo se, pět jich měl, protože jen v ženě jest zakleta vůně země!“⁶⁶

Postava Nathana se odráží v činech a myšlení Leisera Bära, jenž se s ním neustále srovnává a v duchu s ním „soutěží“, ovšem za Nathanem pokaždé zaostává.

„– Nojo, řekne Bar, jako kdyby již přerostl Nathana o tři hlavy. (Zatím však ještě nedorostl ani do jeho pěti milenek.) V tom se musí umět chodit!“⁶⁴

Stejně jako Nathan, i Bär si své milenky udržuje drahými dary a obléká je do světlezelených pantoflíčků se zlatými půlměsíčky nad špičkou. Sám si pokládá otázku, zdaližpak také Nathan oblékal své milenky tak důmyslně?“⁶⁵

Postava Nathana je postavou statickou, nijak se nerozvíjející, plochou a plně nedeterminovanou.

Matka tří sester je v příběhu také vypravěčem zmíněna. Objevuje se až na konci knihy, kde v domě čeká na návrat svých dcer, které se vydaly do světa za prací: „Matka v moravské dědině otevře okna a touží a listonošova hlava se zjeví nad červenými muškáty: – Tady je jeden, tuhle druhý a tuhle třetí. Tak ať slouží k radosti! Tři dopisy jako tři vlaštovky se snesly do jizby a matčiny ruce je ukryly jako teplé hnízdo. (A potom brýle z modlitební knihy a potom vlásnička ze stříbrných vlasů.) – Tak Marta přijede na Zelený čtvrtek. – Tak Helena přijede na Zelený čtvrtek. (Teď smutně:) – A Marie přijede až na Bílou sobotu. Musí být v krámě až do poledne. (Tu nejmladší ani neužiju.) Aj! Zelený čtvrtek je dnes. A vychází, aby zadělala těsto na tři mazance. (Jeden pro Martu, druhý pro Helenu, třetí pro Marii.) Ale v předsíni, kde se sklonila nad truhlicí s moukou, zakryjí dvě nenadálé ruce její oči. (Ona cítí, jak všecko zavonělo fialkami.)“⁶⁶

Matka své dcery miluje a těší se na jejich příjezd. Je postavou vytvářející teplo domova a zároveň přístav, kam se dcery vždy rády vrací. Dcery ukazují matce, co si vše ze světa přivezly. Všechny tři mají stejné věci – ony světle zelené pantoflíčky od Bära, jež od něj každá dostala. „A matka plna ochotného údivu: – Jak vám to sluší, mé holubičky! (Pak ubíhaly do tmy pokoje a jak ubíhaly, klapaly světlezelené pantoflíčky se zlatým půlměsíčkem nad špičkou zděšeně, zděšeně). – Helenko! Martičko! Také jsem mívala ráda světlezelenou...(Dva hlasy škrábnou tmou: Mlč, prokrista!)“⁶⁷

V citaci je implicitně vyjádřena matčina minulost, která mohla být podobná, ne-li stejná, jako u jejích dcer. Tu prozradí světlezelená barva, jež spojuje dcery i matku dohromady. Když jí Marie sdělí, že je těhotná, zapláče. Chce pro své dcery jen to nejlepší a jako zkušená žena ví, jak nešťastná láska dokáže ranit. Matka

⁶⁴ KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 32–33.

⁶⁵ Tamtéž, s. 101.

⁶⁶ KOPTA, Josefa: *Marta, Marie, Helena*. Čin, Praha 1930, s. 90.

⁶⁷ Tamtéž, s. 106.

vystupuje v příběhu jako postava statická, není dynamická a čtenář si o ni získá představu pouze okrajovou (především tedy z jejího chování a dialogů).

5 Adolf čeká na smrt

Román Josefa Kopty, z roku 1933, vypráví o dvou lidech, cementářském dělníkovi Adolfovi a jeho ženě Anežce. V celém příběhu je hlavní motiv cementárna, kde se nedožije žádný pracovník více než čtyřiceti let, protože prostředí budovy škodí zdraví. Adolf je smířený se svým osudem a vlastně už jen čeká na smrt. Anežka je jeho pravý opak – je zastánkyní života a její radosti z něho. Je to však ona, kdo onemocní a posléze také potratí dítě.

Adolf, jako pravý revolucionář, se ocitne za vraždu ředitele továrny ve vězení a tam už na smrt opravdu čeká. Jenže vlivem okolností není potrestán a je vysvobozen. Dokonce ani v podhorském sanatoriu, kam ho odvezli, aby léčil své pošramocené zdraví, si ho smrt nenajde. Celý život, jako by se mu vyhýbala, i když on, přesvědčen, že bez dětí, které mu Anežka porodila, ale které brzo zemřely, není jeho život smysluplný.

Pointa příběhu nastává ve chvíli, kdy Anežka, jež ho navštěvovala v sanatoriu, umírá při přístavbě nových budov sanatoria, kde pomáhala jako dělnice, aby Adolfovi umožnila pobýt v sanatoriu a vyléčit se. Jejich manželství prochází jakousi mravní očistou, (oba dva se zpronevěřili: Anežka s italským zajatcem a Adolf s ženou jménem Anna, kterou potkal ve válce.) aby posléze dokázali čelit nepříznivému osudu, jenž je potkal.

František X. Šalda vyzdvihuje Koptovy klady v tomto románu, jenž si klade vyšší nároky, než tomu bylo v jeho dřívější tvorbě: „*Adolf čeká na smrt*“ je takový úctyhodný pokus o nejhutnější útvar umělecký, o vyvážení epického tvaru z empirické roztříštěnosti jevové. Je to opravdový pokus o *novelu-baladu*, to jest o útvar rovnováhy mezi charakterem a osudem člověkovým. Cenné je na tom, že tu jde o opravdovou zkoušku duší, které se musí překonávat hrubý materiál náhody a osudu, aby z něho dobyly vyšší tvar: své vysvobození. Není možno rozmotat takové osudové klubko než mravním napětím celé tvé bytosti, než vrůstem

z životní povrchnosti a roztříštěnosti v životní přísnost a opravdovost. Tenhleten mravní zákon vycítil jemně Kopta ve svém Adolfovi čekajícím na smrt a alespoň částečně jej vtělil v pravou básnickou názorovost čistého duševního dějství.⁶⁸

5.1 Postavy

5.1.1 Adolf

Postava Adolfa je postavou explicitní, v textu plně determinovanou a beze zbytku vysvětlitelnou. Jedná se tedy, dle Daniely Hodrové, o postavu-definici. Adolf je čtenáři představen přímou charakteristikou vypravěče. Jeho jednání, myšlení a vztahy k ostatním postavám v příběhu jsou čtenáři plně vysvětleny a odůvodněny. Vypravěč „vidí“ do hlav postav a podává tak čtenáři ucelenou představu proč či jak se chová a myslí konkrétní protagonista.

Hned v úvodu první kapitoly se dozvídáme o postavě Adolfa to, že byl během války pěšák a bojoval proti revoluční gardě.

„Tehdy se ujímal povelu nazrzlý pěšák Adolf, jenž obzvláště radil k smírnému řešení a každému vylál, kdo se příliš chvástal a zbytečně šermoval nožem. Byli pak jisti, že se hluboce těší z hřivničky života, která je nad všechny kořisti, a rádi ho poslouchali, i když nebyl zvolen řádným hlasováním. Byl jim ostatně příkladem, jak se mají radovat, že vyvázli se zdravým hrdlem a jak mají užívatí všech libostí života, nad nímž jim vychází slunce nových nadějí.“⁶⁹

Vypravěč dále podrobněji odhaluje čtenáři jeho minulost a rodinný život, čímž můžeme postavu lépe pochopit v jeho myšlení, jednání a vztahům k dalším postavám narativu. V manželství si s ženou Anežkou prošli menší krizí, když po šesti letech jeho vztah vůči ní náhle ochladl. „Jejich manželství trvalo osm let, ale ona se polekala, když po šesti letech náhle ochladl, uloživ si podivnou újmu. Aťsi jí dovedl bezelstně vysvětlit své počínání, ona věřila, že má zcela jiný zdroj a horlivě pásala po pravdě. Ve skutečnosti tomu bylo tak, že po smrti třetího dítěte již na ní nežádal, aby mu dala čtvrté, a pokud to bylo na něm, měl se na pozoru. Mohl si přece

---

⁶⁸ ŠALDA, Xaver František: *Šaldův zápisník V*. Československý spisovatel Praha, 1992, s. 403–404.

⁶⁹ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 9.

vypočítati na prstech, že se i on stěží dožije čtyřicítky, která je v cementárně tolika dělníkům osudná.⁷⁰

Adolf, kvůli své nemoci, změnil své chování vůči okolí. Nechce po Anežce čtvrté dítě, neboť ví, že by ho nemusel vidět vyrůstat, jelikož by dříve zemřel na soucotě. Nechce, aby se stalo dítě sirotkem a Anežka vdovou. Chce vlastně pro svou ženu to nejlepší, ale nedojde mu, že svým chováním (ochladnutí vůči své ženě) v ní zaseje určité pochybnosti. „Bylo mu dvacet osm let, když se ženil, ale prach cementárny polykal od dětství. Při smrti třetího dítěte byl stár třicet čtyři let a tehdy po prvé vykašlal krev, která ho zejména přiměla, aby se krotil. Neboť i kdyby zůstalo dítě na živu, dočkalo by se údělu sirotka a Anežka by se tloukla světem o břemeno těžší, marně hledajíc muže, jenž by jí pro velkou lásku odpustil její tvář.“⁷¹

Po Anežčině potratu se Adolf promění v citlivého muže, jenž je tu po boku své ženy v těžkých chvílích. Stará se o ni při její nemoci a z tvrdého vojáka a revolucionáře se stává pozorný manžel, připravený splnit své ženě co jí na očích vidí. „Tu Adolf hladě Anežčiny ruce, ptal se jí, co by si ona přála, avšak Anežka zamhouřila oči v jakýchsi úzkostech, kterých nikdo nechápal. I řekl, chtěje ji asi rozveseliti, že by byl šťasten, kdyby se jí zachtělo pomerančů, neboť v její chuti by se dojistá ozývala dětská žádost a v té by zas otec poznával svou zálibu.“⁷²

Postava Adolfa jedná racionálně, svůj život chce mít pod kontrolou a myslíce neustále na svoji nemoc, kvůli níž se nedožije ani čtyřicítky, uzavírá životní pojistku. Chce tak zajistit rodinu, zejména nenarozené dítě, na které se těší, ale jež se bohužel nenarodí. „On si opravdu přál, aby peníze, které mu pojišťovna vysype do pytlíka, zajistily chlapce po dobu učení, neboť rod musí konečně odbočit ze smutné cesty, po níž se motá zaprášenou kotlinou. ‚Bude zahradníkem,‘ řekl, ‚to je můj pevný úmysl!‘ To vše již měl vymyšleno jako majoritní plán, jenž se znepokojil oslabenou krví prvního dítěte a bdí nad výběrem nejzdravějšího kojné.“⁷³

Adolf má v příběhu několik charakterových poloh. Jednou je to milující manžel, jenž chce své rodině poskytnout dobré zázemí, podruhé člen výboru, revolucionář a vůdce s velkými plány a napotřetí také sobec a nekňubu z pohledu žen, které v době Anežčiny nemoci za ní chodily a staraly se o ni. „On se vrací domů

⁷⁰ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 10.

⁷¹ Tamtéž, s. 11.

⁷² Tamtéž, s. 48.

⁷³ Tamtéž, s. 55.

s prázdnýma rukama a nenese jí ani džbánček mléka! Snad by se tedy přece jen slušelo nahlédnouti oknem a ptáti se, není-li ten chlap přílišný sobec nebo aspoň nekňuba? Chytíš-li ho, když se ti namane, tváří se jako zlý pes, což je právě taková změna jako kdyby jeho zrzavé vlasy náhle zčernaly.⁷⁴

Pro členy výboru je Adolf postava vzbuzující respekt a uznání. Už jen svým vstupem do místnosti utiší rozjařené osazenstvo a nastolí pořádek. „On však již vstupoval do hospody, kde zasedal výbor, který ihned podivně stichl. Jeho příchod vždy provázelo mrzuté mlčení, které snad nebylo projevem nevěle, než přece jen zjevovalo jakousi neshodu. Dokud tu seděli sami, podobali se koním, nad nimiž nikdo nevládne a kteří se pouštějí cestou necestou, opojeni svou volností. Ale ten chlap přichází s výzvami k rozšafnosti, které jsou rovny udidlům, jimiž je zkrotí, aby si je osedlal pro svá tažení po zlaté střední cestě. Mohlo by se ovšem říci, že to záleželo na nich, dají-li se mu nebo nedají a oni by musili kajícně odpovědět, že se mu zatím dali. Ech, darmo mluvit! Čekalo se, že vojáci, kteří tolikrát hleděli smrti vstříc, přinesou domů prudkost a odvalu, ale zatím se vrátil smlouvavý tichošlápek, jemuž se zalíbilo v teplých papučích.“⁷⁵

Zároveň se však od Adolfa čeká, že díky svému působení ve válce bude výbušný a odvážný, ovšem on se jeví jako tichý a zádumčivý člověk.

Ve výboru je sice Adolf respektovaný vůdce, ale také budí v myslích ostatních podezření o jeho nekalných činech. Působí nadutě a lidé se domnívají, že by bylo dobré, dát si na něj pozor. Jeho proměnu v chování okolí zaznamená a přiřítají ji rodinné příhodě. „Tak se škubali, jati do jeho sítě, do níž mu vlastně dosti ochotně našli nevědouce kudy kam. Neměli již věru daleko od toho, aby vyslovili podezření, že snad jde o padoucha, který byl najat, aby je obelstil, neboť jeho rod vždycky pekl s pány, ať vzpomeneš na dědka, jenž na začátku století plivl na rudý prapor, ať vzpomeneš na otce, jenž se nestyděl dělat stávkokaze! Byl sice čas, kdy se dal slyšet, že by nejraději všecko podpálil, ale skutek utek a on s ním. ‚Víte,‘ říkali posléze, ‚bude přece jen dobře koukat mu na prsty!‘ ‚Jde-li k řediteli, pošlete s ním svědky, aby nemohl čachrařit!‘ ‚Věru! Takovou volnost nemá ani poslanec!‘ Podobalo se, že již brzy pocítí potřebu shoditi se svých beder jařmo jeho vůdcovství, které ještě ke všemu provozoval skoro nadutě! Velmi se tedy podivili, že vyhlíží dosti schlíple a že proti svému zvyku nepožádal piva, nýbrž vína.

⁷⁴ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 58.

⁷⁵ Tamtéž, s. 62–63.

Věděli sice, že od včerejška s ním není žádná řeč, ale přičítali to rodinné příhodě, o níž se mluvilo ve všech domcích.⁷⁶

V části příběhu, kdy Adolf zavraždí ředitele továrny, o něm okolí mluví jako o zrzkovi, jenž si rád vylévá zlost na nevinných lidech a oplácí tak posměšky kvůli barvě svých vlasů. Adolf posléze čeká v domě a snaží se vykrotit četníkům ze svého činu a nalhává jim, že není vinen za ředitelovu smrt, což vypovídá také o jeho povaze. Nakonec však raději neklade odpor, aby si ještě více nezavařil.

„Měl již ovšem přichystány své vytáčky a i když nezapíral, že se chtěl posléze zmocnit továrny, odmítal odpovědnost za ředitelovu smrt. Nu ano, pokoušel se jim namluvit, že dveře u pracovny otvíral s velkou námahou, neboť mrtvé tělo je zatarasilo jako těžký pytel. Tvrdil, že ředitel byl raněn mrtvicí ještě před jeho vstupem, a byl si tak jist svou lží, že seděl doma v papučích, nepomyšleje na cestu do vězení! Velmi ovšem schlípl, když byl vyzván, aby se obul, neboť nález soudní komise vyznívá v ten rozum, že ředitel byl zasažen šlakem teprve pod hrozným dojmem jeho dýky.“⁷⁷

Postava Adolfa je dynamická, plastická a vyvíjí se po celou dobu příběhu. Od revolucionáře, milujícího manžela, sobce, zlomeného člověka osudem, až po vraha ředitele továrny a umírajícího chudáka v sanatoriu.

Po smrti je Adolf popisován z pohledu lidí jako blázen a vrtohlavec, jež ho měla Anežčina láska uzdravit. „Od té chvíle, kdy byl tak mistrně složen, netáže se již na nic a na nikoho a spí, spí, spí, nad sebou pomník jako všichni jeho druzi a po boku Anežku. Tak jsme ho našli na čimeřickém hřbitově, blázna a vrtohlavce v ústech lidí, kteří milují povídky s dobrým koncem a vytýkají krutost a nesmyslnost tomuto závěru. ‚Ta láska,‘ předpisují jeho strůjci, ‚měla Anežku uzdravit!‘“⁷⁸

5.1.2 Anežka

Postava Anežky je v příběhu popisována, tak jako Adolf, z pohledu vypravěče. Je postavou explicitní a díky přímé charakteristice si o ní čtenář vytváří svoji představu. „Byla dcerou cihláře a hnětouc hlínu bosýma nohama prozpěvovala od rána do večera jako kdyby byla očarována svým hlasem.“⁷⁹

---

⁷⁶ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 63–64.

⁷⁷ Tamtéž, s. 94–95.

⁷⁸ Tamtéž, s. 171–172.

⁷⁹ Tamtéž, s. 11.

Co se týče její vizuální stránky, od dětství má tvář zjizvenou od popáleniny, za což se při prvním setkání s Adolfem stydí, a proto vyhledává tmu, aby neviděl její tvář. „Tak ji poznal, sladkou a urputnou, a věru se jí smál, když se strachovala, že zítra či pozítří ji obviní ze lsti, s níž pro první setkání úmyslně vyhlédla tmu. Nepamatuje se, že by jí to byl měl za zlé, když vídal její zjizvenou tvář, na níž bylo děvčátko popáleno při hře s lihem.“⁸⁰

Vypravěč připodobňuje její tělo k stvolu a její houpavý krok svědčí o tvrdé práci v cihelně. „Byla štíhlá jak stvol, jen krok měla poněkud houpavý, jako všichni lidé z cihelen, kteří již od dětství hnětou nohama hlínu v dědičném rytmu.“⁸¹

Od postavy Adolfa se liší tím, že nevnímá smrt jako negativní věc, ale také jako další cestu k naději. I přes to, že zakusila největší bolest, jakou matku může potkat, a to, když jí zemřou děti, nevzdávala se naděje na nový život. „Nebyla smrti tak blízko jako on a ochotna k novému plození uměla klenouti most mezi hrobem svých dětí a kolébkou věčné naděje.“⁸²

Lásku Adolfa a Anežky rozdělí válka, do které se Adolf vydá. Válečné období je pro manžele zkouškou, jak věrnosti, tak jejich lásky. Anežka trpí nedostatkem Adolfovi pozornosti a honí se jí hlavou myšlenky na jiné muže. „A tu se již přistihla, že s tímto vzdorem, který mohla přičísti na vrub Adolfovi (a který nepřičtla k dobru všem okolnostem, utvářejícím její svobodu) vjelo do ní i pokušení, aby hledala v očích mužů zálibu nebo lhostejnost a aby se dovídala, mluvil-li Adolf jen za sebe. Zahrávala si s tou myšlenkou brzy jako s ohněm, brzy zas jako s nebezpečenstvím, které pomine před posledním krůčkem, a byla jista, že jí postačí chtiví pohled rozkřísnutý v cizích očích. Nejistota, která ji soužila po celé manželství, ponoukala ji k zvědavostem, které by věru uměla zkrotit i za dnů velkého půstu, kdyby ji byl neušláp!“⁸³

Anežka, jako každá žena, chce být v očích mužů přitažlivou ženou, ale v Anežčině případě je její sebevědomí podlomeno jak zjizvenou tvář, tak chudým životem obyčejné dělnice. Pochybuje o svém vztahu k Adolfovi, zároveň je však hrdá na to, že i bez něj si dokáže vydělat peníze a není na něm finančně závislá. „Ale neomrzela Adolfa i svým zevnějškem, v jehož barvách byl jen popel dělnického života nebo zase láce a křiklavost jarmarečních zbytků? Ona se jistě

---

⁸⁰ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 13.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 14.

⁸³ Tamtéž, s. 25.

uskrovňovala i proto, že hospodařila s jeho mzdou, dbajíc velmi úzkostlivě, aby na její osobu připadalo nejméně výdajů. Nemusila snad tedy mluvit o marnivosti, dbala-li poněkud jemněji o své šaty, neboť vše bylo nyní dáno i jiným vztahem k penězům, kterých si sama vydobyla a s nimiž se procházela po městě jako velká paní.⁸⁴

Anežčinu touhu po mužské pozornosti naplno zažehne zájem Itala, válečného zajatce, který v továrně také pracuje. Aby zahнала své černé svědomí, nepřipouští si, že by se kvůli němu musela dělat krásnější a lépe se oblékat, což jí pozvedne sebevědomí. „Měla se bát, že podniká něco pro ošálení Italových očí? Po prvé si jí povšiml v šatech méně než prostých a pranic mu nevadilo, že její lýtka tkvěla v hrubých punčochách. Tím ji zejména rozradoval a vše, co se s ní dalo, bylo jen květem té radosti!“⁸⁵

I u Anežky lze objevit množství povahových vlastností, jak kladných, tak záporných. Jednou z nich je i její žárlivost a neustálé myšlenky na Adolfovu možnou nevěru. „Tu byla opět schopna zahrnouti ho výčitkami, představujíc si ho uprostřed žen, s nimiž chce utratit zbyteček dní.“⁸⁶

Sama se ovšem proviní z cizoložství. Růže, špinavou od vápna, kterou dostala od Itala, jí připomíná Adolfa, kterého také pokaždé, když přišel z práce, očišťovala od prachu. Nicméně myšlenky na Itala z hlavy nevyžene. „Opět jí proudil tělem blažený cit, že se jí někdo tak vzrušuje a ona si přála znáti jeho jméno, aby je mohla vyslovit z pouhého vděku.“⁸⁷

Anežka touží kromě pozornosti muže také po uznání a obdivu svých kolegyně z práce. Chce se pochlubit růží, jež dostala od ctitele, a zároveň si dokázat, že je o ní pořád zájem a je jedinou ženou, které se v továrně dostává pozornosti. Toto chování odkazuje také na další její zápornou vlastnost. „Vzala tu růži a ubírajíc se na cizí zápraží trávit černou hodinku, měla sto chutí rozmnožiti poklad radosti o závist všech žen, které dostaly poslední růži den před svatbou. I začala tak, jako když neví, co si má počít s tím blázínkem a vyprávějíc o jeho kouscích, pásala po každém slově, které jí mělo zjevit velikost jejich úžasu.“⁸⁸

---

⁸⁴ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 27–28.

⁸⁵ Tamtéž, s. 28.

⁸⁶ Tamtéž, s. 29.

⁸⁷ Tamtéž, s. 30.

⁸⁸ Tamtéž, s. 31.

Ovšem setká se s pochybnými ohlasy od žen a v důsledku toho si začne vymýšlet a lhát o pravdivosti celé věci. Lže, přehání a snaží se, aby získala pocit převahy nad ženami. „Tehdy ji mohl čert vzít, jak se pohoršila a ihned se jala všechno přehánět, aby již utichly jako zkoprnělé. Ne jednu, nýbrž pět růží hodil jí k nohám ten Ital a pranic se nezalekl stráží, které mu hrozily přísnými tresty!“⁸⁹

Krátký románek s Italem bere jako ukojení své zvědavosti a neprahne po zajatci steskem. Navíc se ozve po delší odmlce z vojny Adolf. „Tak minulo vše v hluboké tajnosti a jako se nikdy neptala na jeho jméno, neptala se ani, kam odešel. Desátého či třináctého dne (to vše již bylo lhostejné) vedli je v dlouhých četach snad k severu, snad k jihu a ona necítila pražádný stesk. Rozcházela se pouze dvě těla, jako se kdysi spojila, a jediná noc, již zplodila zvědavost či vzdor, nebyla zapomenuta jen proto, že lásku k Adolfovi (i mocnou zálibu v něm) ukula v ocel jistoty. Vše se ostatně událo v pravý čas, neboť i Adolf se ozval z dobrého závětří a modrá obloha nad Meránem klenula se i nad jeho slovy, v nichž se jí vracel pevný a oddaný.“⁹⁰

Podobně jako u Adolfa, i u Anežky si můžeme povšimnout v průběhu celého příběhu určitého mentálního a charakterového vývoje. V počátku je to žena, žárlivá, cizoložná, která touží po obdivu, nehledě na to, že může citově ranit své nejbližší. Na konci románu můžeme hovořit o obětavé, silné ženě, jež končí svoji životní pouť téměř mučednickou smrtí (zahyne při svatbě pavilonu v sanatoriu, aby se mohl Adolf uzdravit).

Anežka není pasivní postavou, jedná aktivně. Nejdříve ve svůj prospěch – aby byla obdivována u ostatních žen, cítila se důležitě a zajímavě, aby ukojila svoji touhu po muži. Posléze ve prospěch Adolfa – navštíví ho v cele, kam je poslán za vraždu ředitele továrny, a chce s ním vytrpět jeho krušné chvíle: „Bude výt žalostným hlasem psa, rozbije okna, zasype vrata kamením, nedají-li jí vstoupit za Adolfem. Musí s ním mluvit, musí mu říci, že je nablízku a snáší s ním všechno hoře, které nemusí býti z největších na tomto světě!“⁹¹

Anežčiny kladné vlastnosti jsou především ochota, pracovitost, odhodlanost a obětavost. Poslední jmenovaná vlastnost se jí stane osudnou. „Neboť Anežka tu byla zaměstnána již od včerejška a mísíc maltu v okrouhlé díži dobývala peněz,

---

⁸⁹ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 32.

⁹⁰ Tamtéž, s. 34.

⁹¹ Tamtéž, s. 96–97.

kterých je zapotřebí, aby zde byl ještě ponechán a aby byl navrácen životu, ten umíněný zběh!“⁹²

5.1.3 Další postavy

Vedle dvou ústředních postav, se v příběhu vyskytují další neméně důležité postavy, jež mohou zasáhnout do děje, nebo jej ovlivnit. Některé vstupují do narativu od začátku, některé v jeho půli.

Jedna z postav, jež ovlivní chování a myšlení Anežky, je Ital, zajatec, jenž přišel do továrny vykonávat práci. Ital je v příběhu popisován vypravěčem, čtenář se od něj ale nedozví jeho jméno, pouze národnost. Je charakterizován pomocí svých činů, z jeho chování může čtenář vnímat Itala jako veselého a rozverného muže. „Jeden z nich (ten nejmladší z nich) byl také nejveselejší a na komíně, který stavěl se svou partou, se odvažoval smělých kousků. Prováděl je zejména tehdy, když Anežka zdvihla oči od práce a slídila po milém chlapci. Mohla to tak říci, neboť kdykoli ji potkal, dvorně se uklonil a ihned si přičísl dlaní své černé, střapaté vlasy. Nenosal čepice ani klobouku s pérem, jako kdyby mu jej byla válečná vichřice smetla s hlavy nebo jako kdyby chtěl býti stále vystaven slunci, které tu nikdy nebylo dosti palčivé.“⁹³

Už jen svým zjevem a chováním dokáže Anežku uhranout. Z citace lze vyčíst, že Ital je dvorný, pozorný, milý a může být i zajímavý svým vzhledem, který byl jiný, stejně tak jako jeho zvyklosti.

Ital usiluje o pozornost Anežky a jeho úsměvy a pozdravy se promění v činy: „Tehdy se stalo, že Ital již přecházel od slov ke skutkům a jednoho dne, opět se zavěsiv hlavou dolů, nesl v zubech červenou růži, kterou pak utrl od svých úst a vrhl ji k zemi.“⁹⁴

Jeho chování si každá postava vyloží jinak. Pro Anežku je Italův čin gestem zájmu a touhy, pro její kolegyně politování nad osudem Anežčiným: „Neboť všechny ženy se staraly, aby ji vymluvily její blud a učinivše ji hodnou lítosti shodly se v tom, že dobrý Ital se ustrnul a způsobem, který ho věru šlechtí, ji politoval.“⁹⁵

---

⁹² KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 171.

⁹³ Tamtéž, s. 26–27.

⁹⁴ Tamtéž, s. 29.

⁹⁵ Tamtéž, s. 32.

Po noci strávené s Anežkou se o osudu Itala dozvídáme od vypravěče, že byl odveden do tábora, neznámo kam, ovšem podařilo se mu z něj uniknout a vrátil se zpět do Anežčina domu: „Neboť Ital utekl z tábora, který je vzdálen kraj světa a doběhnuv až sem, byl četníky vyslíděn v jejím domu.“⁹⁶

Můžeme tedy říci, že Ital nechtěl, aby noc s Anežkou byla poslední a riskoval pro ni svůj život i přes riziko chycení. Dokonce se zachová velkoryse, když nevyzradí, proč byl dopaden právě v Anežčině domě: „Mohla si zhluboka oddychnout (což neučinila), neboť Ital rytířsky zamlčel, co se seběhlo a mluvil jen o ženě, jež věru ani neví, že pobláznila jeho srdce.“⁹⁷

Postava Itala se v příběhu objevuje jen na začátku, pak už se neobjevuje a čtenář nezjistí, co se s ním stalo a jaký byl jeho další osud. Poslední jeho stopou je lístek, který nechá u Anežčiných dveří: „Dnes se mi zdálo o jedné naší noci, Anežko, chtěl bych to napsat italsky, aby tomu nikdo nerozuměl, ale pak bys tomu taky nerozuměla, já se vrátím, tomu věř, pak Ti to povím, drahá Anežko!!!“⁹⁸

Pro Itala tedy jazyková bariéra nejspíše nebyla problémem, jelikož uměl psát česky (pokud za něj vzkaz nepsal někdo jiný). Navíc riskoval, že si vzkaz přečte někdo jiný, porozumí mu a dozví se tak tajemství mezi ním a Anežkou. Nicméně Ital se již nevrátí, ale svým chováním má vliv na další vývoj příběhu, zejména pak na citové vztahy mezi ústředními postavami.

Ital je postavou aktivní, ale plochou. Můžeme pro ni použít termín postava-hypotéza, jelikož není pro čtenáře plně vysvětlená a neúplně determinovaná.

Další a důležitou roli, zejména pro Anežku, hrají v narativu ženy, kolegyně z práce, které jsou po celou dobu vždy Anežce na blízku. Žádná z žen není vypravěčem přímo pojmenovaná, ani z dialogů postav se čtenář nedozví jméno alespoň jedné z nich. Jsou nazývány především jako „ta druhá“, „třetí“, „čtvrtá“ žena. Pochybují o tom, že by Anežka měla tajného ctitele (zrovna ona, jež má od dětství zjizvenou tvář) a věc vidí s jistým nadhledem: „Ale ony, majíce něco říci, chodily jako mezi vejci a nejspíše se zeptaly, byla-li sama pod tím komínem či stála-li tam ještě jiná žena?“⁹⁹

---

⁹⁶ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 35.

⁹⁷ Tamtéž, s. 35.

⁹⁸ Tamtéž, s. 36.

⁹⁹ Tamtéž, s. 31.

Jejich chování může být občas i trochu jízlivé, zejména co se týče Anežčina náhlého vzplanutí k Italovi: „Ale ani tehdy se nechtěly dát a jedna, zvláště hubatá, se dala slyšet, že by to musily býti zlaté oči, které tu letící růži viděly!“¹⁰⁰

Charakter žen určují zejména jejich dialogy a chování. Pro čtenáře mohou představovat skupinu „kleveticích žen,“ jež sbírají pomluvy po vesnici a šíří je dál: „Tehdy se vrátila asi za týden a ženy se ihned sesypaly kolem ní, tlukouce jazyky jako křídly a zvěstující o překot, že se nemýlila v těch růžích.“¹⁰¹

Z citátu se jeví jako upovídáné, roztržité, toužící po nových souvislostech, ale zároveň jsou ochotni přiznat Anežce, že se ve svém úsudku mýlily. Po svém nespravedlivém mínění vůči Italovi se snaží vše odčinit a kají se. To lze usuzovat podle jejich chování a dialogů: „Bylo to potom, jakoby se změnilo v kajícnice a provázejíce ji domů, dbaly, aby šla uprostřed jako královna. (...) Ale tu jedna z nich zavýskla, jako kdyby se příliš lekla (nebo příliš se zaradovala) a pozdvihnouc hlas jako za svědectví, předčítala lístek, nalezený u dveří.“¹⁰²

Jejich chování je rozporuplné. Nejdříve Anežku přesvědčují, že růže jistě nebude pro ni, posléze si však uvědomují svoji mýlku a podporují Anežku, když vidí, jak se díky vlivem milostného vzplanutí proměnila. Chtějí, aby byla spokojená a vyhnuly se jí problémy, které Ital představoval. Když zjistí, že k nim Anežka nebyla upřímná, umí jí i odpustit: „Bylo ticho a teprve po hodinách, které odbily šestou, promluvila jakási vdova: „Nebylas k nám upřímná, Anežko, ale my ti to odpouštíme. Měla bys opletačky s četníky i s mužem.““¹⁰³

V Italovi spatřují především pokušení a zrazují ji od něho. Přejí Anežce manželství s Adolfem a nechtějí, aby se rozpadlo. Epizodu s Italem ale nakonec vezmou s úsměvem, věřící a nepochybní o Anežčině lásce k Adolfovi: „Tu se smály, jak jsou hloupé a chválíce její jistotu mnoho tlachaly o peřinách, v nichž ji Adolf nalezne čistou jako nevěstu.“¹⁰⁴

O vzhledu žen se podrobněji vypravěč nezmiňuje, není to pro něj tak důležité, ovšem čtenář se dozví mnohem více o jejich emocích a pocitech. Dokonce tak intimních, jako jsou smyslové změny během těhotenství: „Tehdy se ženy rozpomínaly na svá těhotenství a každá nalezla něco, co nesnášela a co jí nahánělo

---

¹⁰⁰ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 31.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 35.

¹⁰² Tamtéž, s. 35.

¹⁰³ Tamtéž, s. 36.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 36.

hrůzu. ‚Kdykoliv jsem viděla pavouka,‘ pravila jedna, ‚naskočila mi husí kůže.‘ ‚Víte,‘ ptala se jiná, ‚jak voní reseda? Tak tu jsem nemohla ani cítit!‘ ‚I barvy,‘ řekla třetí, ‚jsou někdy protivné. Rozšlapala jsem jednou záhon žlutých měsíčků.‘ Tak došlo i na tu, jež mívala smrtelnou hrůzu z obyčejné jehly a poslední konečně mluvila o džbánu, který byl strašně břichatý a zjevoval se jí ve snu.¹⁰⁵

Během Anežčina těhotenství se o ni starají s velkou obětavostí a neustále se snaží, aby byla spokojená a nic jí nechybělo. Snaží se být ohleduplné, záleží jim na Anežčiných pocitech a ihned vycítí, co by si přála: ‚Bylo jim úzko z jejího smutku a vidouce nyní její prosebné oči, které k nim upřela, našly v nich volání po veselých hlasech. Tak spustily o štěstí, které ji čeká v šestém či sedmém měsíci, kdy bude možno splnit i její nejrůžovější sen!‘¹⁰⁶

Svou upovídáností se občas dostávají do střetů s dalšími postavami a mohou se podřeknout, zvláště pak před Adolfem. Ženy jsou ochotné, všímavé a úslužné, ale také trochu uštěpačné, což dokazuje následující citát: ‚Byly rády i nerady, jak to již bývá, neboť co Anežka vyzískala svou upřímností, o to teď ony přišly. Byla by pěkná podívaná na žárlivce, jenž by byl hledal čertovinu v nevinné příhodě, bázlivě zamlčené, a zastrčiv ruce do kapes tajně by odpočítával na prstech měsíc za měsícem, aby byl jist, že mu nic nepodvrhli. Než toho nebylo a ony se zase mohly ubírat domů, radíce jí, aby se přece jen dala prohlédnout lékařem.‘¹⁰⁷

V Adolfovi pak spatřují muže, jenž by se měl o sebe více starat a i přes jeho protesty jej mají potřebu neustále vychovávat a poučovat. Je to patrné zejména v dialozích mezi nimi: ‚Jste hodný, opravdu. Spokojíte se hospodskou čvachtaninou a bydlíte jako v ratejně. Dovolte, zameteme vám kuchyň a uklidíme vám stůl. Ach! Je to možné? Dneska je čtvrtek a bochník je právě tak nakrojen jako v úterý. Copak vlastně snídáte, chudáčku?‘¹⁰⁸

Jak už bylo zmíněno výše, charakteristiku žen lze vyčíst nepřímo, zejména pak v dialozích a z jejich jednání. Jedná se tedy o postavy-hypotézy, jsou statické a v příběhu nezastávají roli vyvíjejícího se protagonisty, jak je tomu u Anežky a Adolfa.

Statickou postavou je také ředitel továrny, ve které Adolf pracuje. Také on je charakterizován nepřímo a z dialogů čtenář zjistí jeho záměry. Sám ředitel se

---

¹⁰⁵ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 47–48.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 49.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 50.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 58–59.

popisuje jako obětní beránek, který má na starost celou továrnu a pracuje na sklad, aby se z lidí, které propustí, nestali vrazi a žháři. Tváří se, že mu osud dělníků leží na srdci, ale přitom jim nejde vstříc, i když za ním přichází s prosbou Adolf, jako vedoucí výboru. Vymlouvá se a hází vinu na ostatní:

„Nejprve bych chtěl,“ řekl Adolf a sunul dýku do pochvičky, „jeden veliký basén a deset sprch. Dosud jsme tam měli tři stírky se shnilou vodou.“ „Ach tak,“ usmál se ředitel, „přišel jste pro výpalné.“ „Potom je zapotřebí zdokonalit ventilace. Nikde není hranice úmrtnosti tak nízká jako u nás.“ „Milý příteli, to jsem navrhl pánům již před válkou. Ale cožpak jsem pochodil? Přijel pan Tieze a chtěje dokázat, že i jim leží osud dělníků na srdci, uložil továrně, aby pečovala o estetický vzhled hřbitova.“¹⁰⁹

Místo toho, aby ředitel slíbil opatření v továrně, kde zaměstnanci umírají kvůli nevhodnému pracovnímu prostředí, vymlouvá se na ostatní lidi, kteří mají nebo měli vliv na chod továrny. Jeho role v příběhu končí vraždou a o ředitelově charakteru vypovídají jeho gesta, které učinil těsně před smrtí. Dozvěděl se, že komise, která měla přijet do továrny, nepřijede a on tudíž nemusí osud dělníků řešit. Je to známka jeho posměšného a nepřejícího chování vůči svým zaměstnancům. „Obdržev telegram, že příběh hostí jest odložen, byl uveden přímo do varu radosti a nevěděl, co by učinil, aby uvolnil napětí v přetopeném kotli svého nitra. Listonoš s panskou, kteří v té chvíli u něho prodlévali, vyprávějí, že tato radost byla přímo zběsilá a projevujíc se zcela nevázaně byla s to ohroziti i jeho důstojnost. Neboť co chvíli se obracel k nádvoří, na němž byl shromážděn dav, a vystřídal mnoho pošklebných posunků, které nesluší ani chlapcům.“¹¹⁰

Postava, jež se objevuje v příběhu pouze v konkrétním čase a na jediném místě, je vrah Trousil, v jehož blízkosti se Adolf ocitá kvůli vraždě. Jeho vzhled je čtenáři utajen, spíše za něj promlouvají jeho činy a chování. S Adolfem si v jedné cele zpívají a umí si tak zpříjemnit své chvíle i v takovém prostředí, jakým je vězení. „Vrah Trousil předzpívá vždycky sloku jakési písně, která je velmi teskná a jeho kamarád se jí učí slovo za slovem.“¹¹¹

Trousil vidí v Adolfovi spřízněnou duši, kamaráda, který mu zpříjemňuje pobyt v cele. Rozumí si s ním a přátelsky ho popichuje. „Vrah Trousil ho ovšem

---

¹⁰⁹ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, 43–44.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 93.

¹¹¹ Tamtéž, s. 99.

popichoval a on si dal zase hlavu mezi kolena a tvářil se, jako když žvýká trnky. ‚Ženu,‘ smál se Trousil, ‚si radši umačkej z chleba nebo si ji vymaluj na zed‘, Adolfku!‘¹¹²

Z promluvy je patrné, že Trousil nemá dobré zkušenosti s ženami a nevěří jim. Ví, že mu je lépe bez nich. Jeho milá Vanda ho podvedla s exekutorem a on oba dva zabil bajonetem. Je na to hrdý a vypráví příhodu, jako kdyby šlo o veselou historku, bez jakýchkoli výčitek. Tuto informaci se čtenář dozví přímo od Trouсила. „Já,‘ pyšnil se Trousil, ‚nedal na žádné výmluvy. Našel jsem ji s exekutorem a ona se dušovala, že se mu vzdala jen proto, aby ho obměkčila. Měl prý zabavit nábytek a ona věřila, že bude shovívavý, dostane-li se mu její lásky. Připíchl jsem je bajonetem jako dva chrousty a válka byla, člověče, jen kvůli tomu, abych měl pro chvíli řádný bajonet!‘¹¹³ Jedná přímočaře a chladnokrevně také dokáže zabít. To, že byla na jeho majetek uvalena exekutorská výzva, také o ledasčem svědčí.

Trousil je postava statická, jelikož se v příběhu objevuje pouze v určité části i specifickém místě. I přes značně malý literární prostor se ale o něm čtenář může mnohé dozvědět.

Malou roli zaujímá v příběhu dveřník, díky němuž se ale Anežka dostane až ke dveřím cely, za nimiž sedí Adolf. Do příběhu je uveden vypravěčem a podle následující citace se navenek jeví jako přísný a nedůvěřivý muž. Je to ale pouze maska před cizími lidmi. Když uvidí, v jakém stavu Anežka přichází ke dveřím věznice, odhalí i svůj citlivější charakter. „Jeho hlas starostlivě zjhl a on se již potom stěží mohl zakuklit do masky přísného cerbera, jenž se ožene předpisem a chrastě klíči zaniká v temnotě své fortny. Nebýt té krvavé kalužiny, vše by se bylo podobalo úskoku a on by byl musil uvěřit, že se dal obelstít velkou chytračkou.“¹¹⁴

Dveřník pomáhá Anežce jen kvůli tomu, že ji lituje a radí ji, aby se setkání se svým mužem vyhnula. To svědčí o jeho dobré mysli a snaze pomoci. „Radil jí, aby upustila od setkání se svým mužem, neboť jeho společník by byl svědkem příliš nebezpečným a udal by vše z pouhé závisti. Nabízel se, že bude raději poslem, jenž vyřídí její vzkaz velmi ostražitě, ale ona hned opáčila, že by mu Adolf nevěřil a věřil

---

¹¹² KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, s. 100.

¹¹³ Tamtéž, s. 104.

¹¹⁴ Tamtéž, 1938, s. 98.

by jakousi léčku. Tehdy se rozhodl, že ho vyvede z cely, jako kdyby byl volán k náhlému výslechu a ustrojí jejich schůzku ve své světnici.“¹¹⁵

Podobně jako vrah Trousil, se rovněž dveřník vyskytuje pouze v určité části příběhu. Jeho postava se již v ději neobjeví a do jeho vývoje už nijak nezasáhne.

V románu jsou obsaženy také další postavy, například Anežčina matka, pan Tieze, soudce či lékař. Tyto postavy ale nemají zásadní vliv na děj příběhu ani na jednání ústředních postav a jsou tudíž zmíněny pouze okrajově.

---

¹¹⁵ KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich, Praha, 1938, str. 98.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat postavy a způsoby jejich charakterizace v Koptových textech *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* a *Adolf čeká na smrt*. Při analýze jsem použila především terminologii Daniely Hodrové z jejího literárně teoretického kompendia *...Na okraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století*.

Zaměřila jsem se především na hlavní postavy výše zmíněných titulů, ostatním postavám jsem věnovala přirozeně již méně prostoru.

Na základě práce lze soudit, že mezi ústředními postavami vybraných próz Josefa Kopty převažuje typ postava-hypotéza. Jedná se o Annu Doušovou, hrobníka Zuzku a Ferdu Zuzku, Leisera Bära, Martu, Helenu i Marii. Postava-definice je prezentovaná u postav Františky Douši, Adolfa a jeho ženy Anežky.

Postavy jsou popisovány z pohledu vypravěče nepřímou charakteristikou, především prostřednictvím dialogů a vyjádřením okolních postav. Jedná se například o Ferdu Zuzku z *Hlídače č. 47*, Marii nebo Leisera Bära.

Vypravěč tak dává čtenáři prostor vytvořit si vlastní náhled a obraz na postavy v příběhu. To se děje pomocí nepřímé či přímé charakterizace. U postav-hypotéz je to především nepřímá charakterizace (například u Ferdy Zuzky), postava-definice je tvořena přímou charakteristikou (například u Adolfa).

František Douša je postavou statickou, nikterak se nevyvíjející, na rozdíl od Anny Doušové, jež je postavou dynamickou a aktivní.

V próze *Marta*, *Marie*, *Helena* jsou spíše postavy statické, výjimku představuje Leiser Bär, jenž svou aktivní činností rozehraje mravně nečistou hru.

U Adolfa a Anežky se jedná o postavy aktivní a dynamické, vyvíjejí se po celou dobu příběhu, což je pro psychologické romány typické.

Věřím, že se mi podařilo naplnit cíl práce a za použití vybraných teoretických konceptů klasifikovat postavy méně známého segmentu prozaické tvorby spisovatele Josefa Kopty.

SUMMARY

The goal of this bachelor thesis was to analyse the characters and the ways they are presented in Kopta's texts *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* and *Adolf čeká na smrt*.

When analyzing, I used mainly the terminology by Daniela Hodrová from her treatise ...Na okraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století. I focused mainly on the main characters of the works mentioned above; there was less space dedicated to the other characters, because their role in the text was not of the greatest importance. Based on the thesis, it can be stated that the prevailing character of the chosen prose works by Josef Kopta is the type character - hypothesis.

The character – definition type is represented by František Douša and in case of the characters Adolf and Anežka. The other characters are described from the viewpoint of the narrator using the indirect characteristic, mainly other characters' dialogues and statements.

Thanks to this the narrator gives the reader a chance to form his own view and image of the story characters. František Douša is a static character, there is not much development compared to Anna Doušová, who is a dynamic and active character.

We can find rather static characters in the prose work *Marta*, *Marie*, *Helen*; the exception is Leiser Bär, whose active behaviour triggers a dishonest game. In case of Adolf and Anežka, these characters are active and dynamic, developing throughout the whole story, what is typical for psychological novels.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Stručovská Eva

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské práce: Psychologická próza Josefa Kopty

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 89 902

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 15

Klíčová slova: česká meziválečná literatura, psychologická próza, Josef Kopta, literární postavy

Bakalářská práce je zaměřena na psychologickou prózu Josefa Kopty, konkrétně na romány *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* a *Adolf čeká na smrt*. Cílem práce je analyzovat postavy na základě vybraných studií a sledovat způsoby jejich prezentace.

Key words: czech interwar literature, psychological prose, Josef Kopta, literary character

This bachelor thesis focuses on the psychological prose by Josef Kopta, namely his novels *Hlídač č. 47*, *Marta*, *Marie*, *Helena* and *Adolf čeká na smrt*. The goal of the thesis is to analyse the characters based on chosen treatises and to follow the way they are presented.

SEZNAM LITERATURY

Primární literatura

KOPTA, Josef: *Hlídač č. 47*. Melantrich. Praha, 1939.

KOPTA, Josef: *Marta, Marie, Helena*. Čin. Praha, 1930.

KOPTA, Josef: *Adolf čeká na smrt*. Melantrich. Praha, 1938.

Sekundární literatura

FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury 2*. Academia, 1993.

FORSTER, Edward Morgan: *Aspekty románu*. Bratislava. Tatran, 1971.

GINZBURG, Lidija Jakovlevna: *Psychologická próza*. Praha, 1982.

GÖTZ, František: *Literatura mezi dvěma válkami*. Československý spisovatel. Praha, 1984.

HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu...Poetika literárního díla 20. století*. Torst. Praha, 2001.

VANČURA, Vladislav: *Poznámka o próze Josefa Kopty*. In: *Řád nové tvorby*. Nakladatelství Svoboda. Praha, 1972.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha; Litomyšl, Paseka 2004.

MOLDANOVÁ, Dobrava: *Psychologický román*. In: *Poetika české meziválečné literatury*. Československý spisovatel. Praha, 1987.

KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. 1. Praha: Dauphin, 2013.

RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno. Torst, 2001.

ŠALDA, X. František: *Šaldův zápisník V*. Československý spisovatel. Praha, 1992.

Periodika

NOVÁK, Arne. Dvě povídky.: Josef Hora: Smrt manželů Pivodových - Josef Kopta: Marta, Marie, Helena. *Literární noviny*. 1928, **36**(293), 1.